

Okřídlení sousedé

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

ptačí svět

časopis České společnosti ornitologické

3 | 2022

26. 8. | Noc netopýrů na Josefovských loukách; josefovskelouky.cz
 2.–4. 9. | Víkend pro rodiny s dětmi;
birdlife.cz/pozvanka-na-vikend-pro-rodiny-s-detmi-2 (kapacita obsazena)
 10.–11. 9. | Noc v ptačím parku aneb lelkování na Mnišských loukách;
birdlife.cz/mnisske-louky/akce-v-parku/
 22. 9. | Schůze Skupiny pro ochranu dravců a sov při ČSO;
 součást ornitologické konference v Mikulově
 23.–25. 9. | Ornitologická konference ČSO, Mikulov; birdlife.cz/konference
září a říjen | Festival ptactva na mnoha místech republiky; aktuální informace na birdlife.cz
 29. 10. | Zazimování ptačího parku Josefovské louky; josefovskelouky.cz
 1.–14. 11. | První zimní sčítání v rámci liniového sčítání druhů (LSD); birdlife.cz/lsd
 5. 11. | Podzimní brigáda na Mnišských loukách;
birdlife.cz/mnisske-louky/akce-v-parku/

Foto: Josef Nožička

NP Hortobágy | 6.–9. 10. | autobusem Etiopie | 5.–19. 11. | letecky

NOVINKY V DOBROČINNÉM OBCHODĚ ČSO

eshop.birdlife.cz

*Zvenci i pro dospělé!
Na černém i na bílém*

Ptačí svět – časopis ČSO | Ročník XXIX, číslo 3/2022

Vydává a rozšiřuje Česká společnost ornitologická (ČSO).
Adresa redakce: Ptačí svět, ČSO, Na Bělidle 252/34, 150 00, Praha 5 – Smíchov,
 tel.: 777 330 355, www.birdlife.cz, e-mail: cso@birdlife.cz
 Redakční rada: **Alena Klvaňová**, klvanova@birdlife.cz, šéfredaktorka
Jaroslav Cepák, krouzkovaci_stanice@nm.cz |
Gabriela Dobruská, dobruska@birdlife.cz | **Lucie Hošková**, hoskova@birdlife.cz |
Barbora Kaminiecká, barbora.kaminiecka@nature.cz | **Jiří Sládeček**, sladecek@pssp.cz |
Věra Sychrová, sychrova@birdlife.cz | **Zdeněk Vermouzek**, verm@birdlife.cz |
Lukáš Viktor, viktora@birdlife.cz

Vychází čtyřikrát ročně.
 Obsah a některá čísla najdete v pdf na birdlife.cz/ptaci-svet.

Grafický návrh a sazba: **Jiří Kaláček** (www.kalacek.cz)
 Tisk: **Grafotechna plus, s. r. o., Praha**
 Jazyková korektura: **Milan Brondlík**

Toto číslo vyšlo 22. 8. 2022 v nákladu 8000 výtisků.
 Uzávěrka příštího čísla je 30. 9. 2022. Vyjde v listopadu.
 Inzerce, předplatné a pokyny pro autory na adrese redakce.
 Zaregistrováno u Ministerstva kultury ČR pod č. E12781. **ISBN 978-80-87572-62-7.**
 Redakce děkuje všem autorům textů i fotografií.

Na obálce: Vrabec domácí (*Passer domesticus*) na snímku Václavy Štofflové (stofflova.cz).

Podpořeno Norskem prostřednictvím Norských fondů a grantem hlavního města Prahy.

Příspěvky ani fotografie nejsou honorovány.

Navštivte webové stránky časopisu na birdlife.cz/ptaci-svet a profil na [facebook.com/PtaciSvet](https://www.facebook.com/PtaciSvet).

- 1 | Úvodník / *Lukáš Viktora*
 1 | Z terénu i z kanceláře / *Věra Sychrová*
Co přinesl poštovní holub
 3 | Neobvyklá hnízdění / *různí autoři*
Letem ptačím světem Bány Kaminiecké
 3 | Domácí vězení pro domácí kočky
 3 | Ptáci se za covidu stěhovali do měst
 3 | Ptáci ve městech musejí být buď chytří, nebo se musejí rychle množit
Okřídlení sousedé
 4–5 | Žiji s člověkem a co z toho mám / *Gabriela Dobruská, Evžen Tošenovský*
Objektivem
 6–7 | Synantropní ptáci objektivem
Okřídlení sousedé
 8 | Strpíme odvěké symboly štěstí? / *Gabriela Dobruská*
 9 | Kdysi běžné, dnes nejzácnější / *Martin Šálek, Alena Klvaňová*
 10 | Chytrá kmotra kavka / *Evžen Tošenovský*
 11–12 | Netopýři ve městě / *Eva Cepáková, Petra Schnitzerová*
 13–15 | Půdy, díry, škvíry / *Evžen Tošenovský, Gabriela Dobruská, Petra Schnitzerová, Pavel Procházka*
Mladým ornitologům
 16 | Krutihlavovy hlavolamy / *Vladka Sládečková*
 16 | Poleť se mnou do přírody / *Gabriela Dobruská*
Ptačí svět v říši umění
 17 | Sova pálená – „M“ mezi egyptskými hieroglyfy / *Daniel Razim*
Rozhovor
 18–20 | Ptáci jsou jedni z nejkrásnějších tvorů na planetě Zemi. Rozhovor se Stanislavem Chvapilem / *Alena Klvaňová*
Zajímavosti
 22–23 | Proměny pražské avifauny / *Gabriela Dobruská*
Rady, tipy, návody
 24–25 | Příklady dobré praxe / *Gabriela Dobruská, Evžen Tošenovský*
 26 | Skúsenosti s transfermi hniezd bociana bieleho na Slovensku / *Miroslav Fulín*
 27 | Za ptáky do města / *Alena Klvaňová*
 28 | Co můžeme udělat pro ptačí sousedy v lidských sídlech? / *Gabriela Dobruská*

Tato publikace vznikla v rámci projektu **Okřídlení sousedé**, který je realizován díky grantu z Norských fondů. S projektovými partnery Českou společností pro ochranu netopýrů a Slovenskou ornitologickou společností se prostřednictvím vzdělávacích a osvětových aktivit snažíme zlepšit podmínky pro synantropní druhy živočichů, z nichž mnohé patří mezi ohrožené. Připravujeme nejen publikace, ale i nové filmy a velké množství osvětových a vzdělávacích akcí, ukazujeme možná řešení a motivujeme k aktivnímu zapojení do ochrany našich okřídlených sousedů. Přidejte se i vy!

birdlife.cz/okridleni-sousedede

Česká společnost pro ochranu netopýrů (ČESON) koordinuje ochranu a výzkum netopýrů v Česku. Zajišťuje monitoring netopýřích populací, vypracovává odborné studie, realizuje projekty na ochranu netopýrů. Pořádá osvětové akce pro veřejnost, vzdělávací programy pro školy i pracovníky úřadů a poskytuje odborné poradenství.

ceson.org
napude.sousednetopyr.cz

Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko (SOS) je mimovládna organizácia, občianske združenie. Jej hlavným poslaním je ochrana a výskum prírody, najmä voľne žijúceho ptactva a jeho biotopov. Pri naplnení poslania sa venuje ochrane druhov, biotopov a území, výskumu vrátane krúžkovacej činnosti, environmentálnej politiky a výchovy, práci s deťmi a mládežou, vydavateľskej činnosti a tiež organizácii seminárov a konferencií. Vydáva odborný časopis *Tichodroma* a vedeckopopulárny časopis *Vtáky*.

vtaky.sk

Česká společnost ornitologická (ČSO) je dobrovolný zájmový spolek zabývající se výzkumem a ochranou ptáků. Má více než 6000 členů. Pracuje na vlastních i mezinárodních projektech, popularizuje a propaguje ochranu ptáků a jejich prostředí. V Česku zastupuje mezinárodní organizaci BirdLife International.

BirdLife International je celosvětově sdružení národních organizací na ochranu ptáků a přírody. Působí ve více než 100 státech. Jeho cílem je snížit počet ohrožených druhů ptáků a chránit jejich území a tím přispět k zachování biologické rozmanitosti a udržitelnému využívání přírodních zdrojů. Charakterizuje jej motto: „Společně pro ptáky a pro lidi“ (Together for birds and people).

Pod jednou střechou – navěky?

Kdo ví, kdy a jak se vlastně ptáci nastěhovali pod naše střechy? V dobách, kdy jsme vztýčili první stavby, vybudovali trvalá sídla, zakládali chovy domácích zvířat? To se už asi nedozvíme. Jedno je ale jisté – ptáci tak činili v dobré víře, že si polepší. A společný život opravdu fungoval. Lidé totiž zjistili, že soužití s ptáky může být prospěšné.

Ale je tomu tak i dnes, pár tisíc let poté? Nemalá část veřejnosti je přesvědčena, že naše sídla jsou pro lidi a že pro další živočichy v nich není místo. Ať si jdou zpátky do přírody! Jenže ta dramata, která tak rádi sledujeme v dokumentech z přírody, se neodehrávají pouze na afrických savanách nebo pod ledem arktických moří. Dějí se hned za okny našich bytů.

Jako první narazili rorýsi. Na vlnu oprav po desetiletí chátrajících domů navázalo jejich zateplování. S vydatným přispěním odborníků-stavařů se nám podařilo najít technická řešení při ochraně jejich hnízdišť snad pro všechny typy staveb a zpřísnil se i dohled úřadů. Pak přišly na řadu jiříčky. Ještě nedávno jejich hnízda téměř nikomu nevadila. Sem tam jsme radili s přemístěním hnízd z oken nemocničních pavilonů nebo hal potravinářských provozů, kde hrozily pokuty od hygieniků. V posledních dvou letech se ale s požadavky na vysídlení jiříček setkáváme takřka každý týden. Jsme na tom opravdu tak špatně, že chceme zpretrhat vztahy prověřené tisícovkami let? Kvůli harmonogramu stavby, hromádkám trusu, neopodstatněným obavám z parazitů?

S jiříčkami je svízle – nechťejí se stěhovat. Řešení ale existuje a je výhodné pro všechny – pro jiříčky, pro vlastníky nemovitostí i lokální politiky, kterým stížínosti na pokálené parapety leží na stole. Myšlenka to není nová, rorýsi věže budovali v italské provincii Emilia Romagna již v 15. století. Pravda, z důvodů čisté utilitární, mláďata rorýsů považovali za pochoutku. Dnes však v západní Evropě hostí podobné konstrukce jiříčky. V Česku jsou zatím jiříččí věže dvě, a ačkoli jsme navrhli projekt, který by nás posunul o nejméně 15 věží dál, grantová komise jej nepodpořila. Budeme to ale zkoušet znovu.

Naštěstí je nás, kteří to s ptáky myslíme dobře, čím dál víc.

Přibývá zachráněných hnízdišť, dotazů na hnízdní podložky i budky, nová hnízdiště vznikají i na developerských projektech.

Sousedské vztahy jsou mnohdy komplikované a jejich budování vyžaduje trpělivost, toleranci a vzájemný respekt. Naši opeření sousedé jsou však připraveni s námi žít. Dokážeme to i my?

Lukáš
Viktora

Foto: Tomáš Rubín,
www.materialtimes.com

Orlík krátkoprstý ulovil užovku před fotopastí v ptačím parku Kosteliska. Vzácny dravec na území České republiky zalétá jen málokdy a pouze výjimečně se zdrží delší dobu na jednom místě. Je proto potěšitelné, že na Kosteliskách pobývá už mnoho týdnů, poprvé jsme ho pozorovali 27. května. Důvodem je pestrá mozaika mokřadů s dostatkem užovek obojkových a žab, hlavní kořisti orlíka krátkoprstého. Jedinec na Kosteliskách je loňský, a tedy nehnízdící pták.

✎ **V ptačím parku Malá Lipová jsme v polovině května zmapovali výskyt vzácné orchideje vstavače vojenského.** Spočítali jsme celkem 43 rostlin, z toho bylo 26 sterilních (pouze listy) a 17 kvetoucích jedinců! To je na střední Moravu početná populace. Vstavač vojenský patří k nejnápadnějším orchidejím rostoucím ve střední Evropě a je dalším z lákadel ptačího parku u Přerova.

✎ **Červnový monitoring nočních motýlů na Mnišských loukách ukázal, že v ptačím parku u České Lípy žije 35 druhů včetně píďalky pruhované, která prozatím jinde v regionu pozorována nebyla.** Monitorovali jsme také žáby, které se ozývaly ze dvou hlavních oblastí – u Ramene a u Podkovy. Zaznamenali jsme skokany skřehotavé, rosničky zelené a kuňky obecné.

✎ **Ve spolupráci s dobrovolníky jsme od června do července uspořádali sérii dvanácti vycházek za synantropními ptáky.** Účastníci po celé republice pozorovali hnízdiště rorýsů, jiříček, vlaštovek a někde objevili i netopýry.

✎ **Evropská komise zveřejnila 22. června návrh zákona EU o obnově přírody Nature Restoration Law.** Ten prostřednictvím závazných cílů zajistí obnovu poničených ekosystémů, jako jsou rašeliniště, řeky, mokřady či lesy. ČSO, která má zkušenosti s obnovou přírody díky správě ptačích parků, návrh zákona přivítala a je připravena pomoci ministerstvu životního prostředí s přijímacím procesem i následnou implementací. Více o návrhu zákona čtete na birdlife.cz/zakon-o-obnove-prirody.

✎ **Mezinárodní tým ornitologů se zastoupením pracovníků ČSO zmapoval příčiny ohrožení stěhovavých druhů ptáků.** Studie zveřejněná 25. června ukázala, že k největšímu poklesu populace dochází u druhů, které migrují do oblastí s větším množstvím infrastruktury – silnic, budov, elektrického vedení, větrných turbín – a také s vyšší hustotou zalidnění a intenzitou lovu. Největšímu počtu hrozeb z celé afropalearktické oblasti čelí

ptáci v západní a střední Evropě. Dalšími velmi rizikovými oblastmi jsou delta Nilu, západní Levanta (východní Středomoří) a údolí Indu.

✎ **V ptačím parku Kosteliska se začátkem července narodila dvě telata uherského stepního skotu.** Čtyři dospělé krávy od letošního března spásáním a rozdupáváním luk přispívají k tomu, aby se na lokalitě dařilo ptákům a dalším živočichům i vzácným rostlinám. Teď bude stádo, a stejně tak efektivní péče o území, ještě větší.

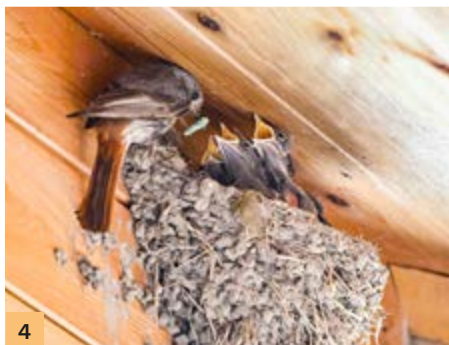
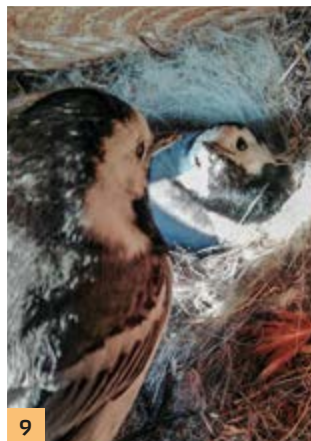
✎ **Psí jednotka ČSO psovodky Kláry Hlubocké napomohla k objasnění případu traviče, který dlouhodobě trávil na Břeclavsku dravce a další volně žijící živočichy.** Jednotka dohledala otrávené živočichy v terénu a po patnácti měsících policejní práce také asistovala u domovní prohlídky u podezřelého. Tím byl starší muž se zálibou v myslivosti a chovu holubů. Psí jednotka u něj našla nervový jed karbofuran, injekční stříkačky a plato na vejce, do kterých muž vpichoval jed. K trávení zvířat se přiznal a hrozí mu až šest let za mřížemi.

✎ **Devátým rokem letos sledujeme hnízdění čápů bílých v programu občanské vědy Čapí hnízda.** Jen ve spolupráci s dobrovolníky společně zjistíme, jak se letos čápům dařilo, zda mláďata přežila rozmary počasí a jaká byla úspěšnost hnízdění, což je hlavní cíl programu, do které se lze zapojit na stránce birdlife.cz/capi.

✎ **V pondělí 18. července jsme na tiskové konferenci v ptačím parku Kosteliska představili Strategii rozvoje ptačích parků ČSO.** Podle ní bude mít ČSO do roku 2042 v každém kraji republiky plně funkční ptačí park, aktuálně má čtyři. Jedná se o reakci ČSO na největší úbytek přírodní pestrosti v historii lidstva, který v tomto desetiletí prožíváme. Strategie, kterou si můžete přečíst na birdlife.cz/strategie, je dlouhodobým příspěvkem ČSO k naplňování náročného celospolečenského závazku, jímž obnova přírodní rozmanitosti je

Neobvyklá hnízdění

1. Na jižní Moravě si lejsci šedí oblíbili velikonoční věnec
Oldřich Mikulica
2. Drozd brávník zahnízdil přímo na semaforu v anglickém Leedsu v Yorkshiru
Foto: Ben Andrew (rspb-images.com)
3. Z jara naši kalousové o svá vajíčka přišli. Vypadlo to, že mládí letos zase nebudou, i když po dvou letech konečně upravili hnízdo po strakách. A světe, div se! Na konci června jsme na hnízdě zaznamenali pohyb a dalekohledem jsme zjistili, že jsou tam tři mládí kalousové. Už byli docela velcí, ale když bylo za dva dny hnízdo prázdné, měli jsme strach, že se přihodilo něco ošklivého. Manžel chodil každý večer poslouchat na zahradu a slyšel mladé pískat. A tak jsem je přes den na stromech stále vyhlížela. K mé radosti jsem na katalpě jednoho „prcka“ objevila. Už mu vyrůstají „opravdová kalousí brka“, ale ještě je stále dobře poznat, že je to mládoch.
Helena Valencová
4. Rehek domácí si usnadnil práci a zahnízdil ve starém vlaštovčím hnízdě; jižní Morava
Oldřich Mikulica
5. Mláďata poštolky obecné na hnízdě na sloupu elektrického vedení
Alexej Bezenin
6. Jak to vidí hrdličky zahradní: v zimě ke krmení, na jaře ke hnízdění
A. Ratimorský
7. Toto je náš zahradní synantropní hrdlička. Rodiče ho vyseděli a vykrmili na stříbrném smrku před okny naší kuchyně v únoru 2021, sourozence mu jednou v noci někdo snědl. První rok života strávil s rodiči na zahradě a v okolí. Zvykl si, kde se „objevuje“ zob a že ho nosím v bílé smaltované dóze. Letos už zahradě vládne sám

- a příležitostně si vodí partnerku. Když má hlad, zaletí si o zmří vyčítavým pohledem pod pergolu až k nám. Často si zobne i přímo na stole, pokud mu přisunu dobře známou bílou misku. Říkáme mu Emil, a i když má naprostou svobodu, je náš.
Simona Šitnerová
8. Také ve Vysokém nad Jizerou inkubovala „lejšička“ šedá svá vajíčka na velikonoční výzdobě. Hnízdo jsme museli o metr přemístit, protože věnec byl původně na jediných vchodových dveřích, ale samička toto stěhování naštestí ustála.
Jiří Hrubý
9. Do štítu naší stodoly v Těrlicku na Karvinsku jsem jako hnízdní podložku umístil dřevěnou destičku, na které si letos postavili hnízdo konipasí bílí. Stodola je v místě dosahu Wi-Fi i elektřiny, a tak jsem nad hnízdo připevnil starý mobil se šikovnou aplikací, který fungoval jako fotopast. Celé hnízdění jsme tak mohli zblízka sledovat, aniž bychom konipasý rušili.
Jan Kondziolka
10. Jiříčka obecná se netradičně usídlila v průchodu u Havelského tržiště na visící lampě; centrum Prahy
Kateřina Rohová
11. Sýkora modřinka vykukuje ze své hnízdní dutiny, kterou našla ve zrezivělé trubce; Hertfordshire, Velká Británie
Foto: Ben Andrew (rspb-images.com)
12. Máte někde v koutě zahrady zapomenuté květináče? Třeba v nich letos hnízdila červinka obecná! Bedfordshire, Velká Británie
Foto: Ben Andrew (rspb-images.com)

Fotografie: autoři komentářů, pokud není uvedeno jinak

Domácí vězení pro domácí kočky

Kočky byly odedávna využívány k ochraně lidských obydlí před nájedzy hlodavců. Živily se tím, co si ulovily. Dnes je ve městech většina koček chována jako domácí společníci a lidé za jejich krmení utrácí nemalé peníze. Kočky však zůstaly tím, čím byly – lovcy. Podle vědeckých studií zabijí domácí kočky na celém světě ročně miliardy volně žijících živočichů, zejména ptáků. Zabránit jim v tom lze jen jediným způsobem: zavřít je doma. A právě k tomuto kroku zavazuje od letošního roku občany patnáctitisícového německého města Walldorf v Bádensku-Württembersku okresní vyhláška. Domácí kočky musejí být po dobu pěti měsíců, vždy od března do září, drženy doma, a to až do roku 2025. Důvodem opatření je výskyt ohroženého chocholouše obecného, který v oblasti hnízdí, a hrozí mu i kvůli predaci kočkami vyhynutí. Nedodržení vyhlášky může být trestáno pokutou 500 eur. Pokud kočka chocholouše zraní nebo usmrtí, hrozí jejímu majiteli pokuta až 50 000 eur. Obyvatelé města i starosta se bouří, ale město nemá na obecně závaznou

vyhlášku okresu žádný vliv. Místní sdružení na ochranu zvířat proti týrání mezitím oznámilo podání žaloby. Kočky, které nemohou chodit ven, údajně propadají depresi, jsou agresivní a mohou likvidovat či znečišťovat zařízení bytu. Odpůrci vyhlášky se ironicky ptají, kdo bude zavírat do nor kuny a lišky. Vyhláška připouští dvě výjimky. Kočky mohou chodit ven na vodítku nebo musejí mít GPS obojek, který prokáže, že kočka nikdy nenavštívuje území, kde se chocholouši vyskytují. Akční rádius domácích koček byl odhadnut zhruba na 340 metrů od jejich domova. Další alternativy, jako například rolničky či zvonky na obojku koček nebo ultrazvukové plašiče, údajně nemají dostatečnou účinnost. Zastánci kočičích práv tvrdí, že za úbytkem ptáků stojí jiné příčiny, než je predace domácími kočkami. Až čas ukáže, zda má vyhláška smysl, jak bude dodržována a jestli ji nakonec soud nezruší. Jedno je však jisté už teď. Vzájemné soužití koček a ptáků v obydlených oblastech zůstane přes veškeré snahy komplikované.

Podle Kommunal.de

Chocholouši obecní jsou jedním z nejrychleji ubývajících druhů v Evropě

Foto: Zuzana Perincová

Ptáci se za covidu stěhovali do měst

Zatímco lidem pandemie covidu „přistříhla křídla“, ptáci využili opatření proti šíření nemoci po svém a začali zalétat i na místa, kterým se dosud spíše vyhýbali. Americká studie odhalila, že až 80 % studovaných severoamerických ptačích druhů změnilo během lockdownů své rozšíření, a to směrem do měst a jejich nejbližšího okolí, protože tato místa se kvůli pandemickým opatřením neobvykle zklidnila. Do center měst se přesunuli pěnice a vrabci, poblíž amerických letišť se častěji objevovali kolibříci a místa opuštěná lidmi začali v hojně míře navštěvovat orli bělohlaví. Ptáci zcela jednoznačně využívali lokality, které byly předtím zatížené rušnou dopravou a ptáci se jim kvůli hluku, znečištěnému ovzduší a riziku střetu s dopravními prostředky spíše vyhýbali. Senzační zprávy o výskytu zvířat ve městech

přicházely v době pandemie ze všech stran. V Římě obsadily kachny fontány, u Istanbulu a v Benátkách se prý proháněli delfíni, pumy se procházely ulicemi Santiaga de Chile. Zmíněná studie však pracovala se záznamy více než 4,3 milionu pozorování ptáků zadaných uživatelů přes aplikaci eBird, a její závěry jsou tedy podloženy daty. Severní Amerika ztratila od 70. let 20. století 3 miliardy ptáků, téměř 30 % celkové populace, přičemž důvodem prudkého poklesu je ztráta přirozeného prostředí, používání pesticidů a změna klimatu. Jak je vidět, k návratu ptáků do některých lokalit stačí vlastně málo – nabídnout jim klid a bezpečí. A to prospěje nejen ptákům, ale i lidem.

Podle TheGuardian.com

Strnadci bělokorkatí zpívali během lockdownu v San Francisku tišeji, jejich zpěv se však nesl dále než za běžného dopravního ruchu

Foto: Allan Hack (CC-BY-ND 2.0)

Ptáci ve městech musejí být buď chytří, nebo se musejí rychle množit

Městské prostředí je plné nástrah a chaosu, takže jen některé druhy ptáků se mu dovedou přizpůsobit, a dokonce v něm prosperovat. Studie University College London, zahrnující 629 ptačích druhů z 27 velkoměst světa, ukazuje, že ptáci ve městech volí k přežití dvě rozdílné strategie. Jedni spoléhají na velikost svého mozku, tedy na inteligenci, jako třeba vrány, straky či racci. Druhá skupina, jejímž typickým zástupcem je zdomácněný holub skalní, má naopak mozek malý, ale dohání tento hendikep schopností rychle se množit. Ptáci s většími mozky ve městech snáze naleznou nové zdroje potravy a vyhnou se kolizím v přelidněných oblastech

zatížených hustou dopravou. Ptáci, kteří tolik rozumu nepobrali, dohánějí kvalitu kvantitou a zvládnou během sezony i několik hnízdění. Druhy ptáků s „průměrně“ velkými mozky (v poměru ke své tělesné velikosti) se přitom ve městech jen málokdy vyskytují ve velkých počtech. Vzhledem k tomu, jak se města stále rozrůstají a zabírají další přírodní prostředí, je užitečné vědět, které druhy budou do budoucna našimi nejbližšími sousedy a u kterých bude naopak výstavba lidských sídel ohrožovat jejich přežití.

Podle Sayol a kol. 2020, *Frontiers in Ecology and Evolution* a *TheEcologist.org*

Vrány šedé nepohrdnou ani kolečkem salámu

Foto: Hedera Baltica (CC-BY-SA 2.0)

Žiji s člověkem a co z toho mám

Foto: Věclava Štofllová (stoefflova.cz)

Vrabec domácí je vůbec nejstarším souputníkem člověka a doprovází ho již od dob zemědělské revoluce před deseti tisíci lety

Ptáci i savci pronikají do lidských sídel stovky, někteří i tisíce let. Druhům žijícím v blízkosti člověka nebo v jím vytvořeném prostředí říkáme **synantropní**, procesu postupného přivykání na lidská sídla pak **synantropizace**. Synantropní živočichové mohou osidlovat zemědělskou krajinu i města a pak je označujeme jako **urbánní druhy**. Paradoxně právě někteří synantropní ptáci a netopýři dnes patří k nejhroženějším a nejvíce ubývajícím druhům v Evropě.

Mnohé druhy živočichů jako rorýs obecný, vlaštovka obecná, vrabec domácí nebo sýček obecný kolonizovaly města již velmi dávno, ve starověku, jiné jako netopýr velký a vrápenec malý ve středověku a další až v novověku, jako například kos černý či kavka obecná. Již od antických dob známe hnízdiště těchto druhů na nejrůznějších historických památkách, kde ve spárách mezi kameny či cihlami vyhnízdlily už stovky generací. Člověk se záhy naučil přítomnost synantropních živočichů využívat ke svému užítku, a proto již ve středověku vznikaly stavby postavené čistě za tímto účelem. Známým příkladem jsou třeba italské *torri rondonare* (*rondone* znamená italsky rorýs), masivní věže s otvory pro hnízdění rorýsů. Stavěly se již od

15. století a sloužily jako potravní základny pro místní obyvatelstvo: hnízdní komůrky byly zevnitř přístupné. Ptákům se vždy ponechávalo jedno mládě, aby bylo hnízdění úspěšné a ptáci se za rok vrátili. Ostatní mláďata pak sloužila jako vítané zpestření jídelníčku místních obyvatel. Podobné stavby známe i z dalších koutů Evropy a kromě rorýsů v nich mohli hnízdit i holubi, špačci nebo vrabci. Několik takových staveb se zachovalo dodnes. A nemusíme chodit daleko, vždyť holubníky patří k našemu venkovu od nepaměti. První zmínky o poštovních holubech však pocházejí již ze starého Egypta, z doby před třemi tisíci lety.

Ne všechny příběhy ale začaly tak dávno. Některé druhy se životu ve městech postupně přizpůsobují až v poslední době, jako například holub hřivnáč nebo straka obecná. Druhy, které jsou dnes na blízkost člověka nejvíce vázané, mají většinou velmi dlouhou „synantropní historii“ a často jsou schopny hnízdit už jen výhradně v prostředí lidských sídel. Mezi takové souputníky člověka patří u nás zejména rorýs obecný, vrabec domácí a vlaštovka obecná. Ve městech využívají různé zdroje, které často ve volné krajině mizí. Zdrojem přitom může být jak potrava, tak hnízdní příležitosti na budovách nebo i vyšší teplota, která (mimo jiné) znamená v zimě nezamrzající vodní plochy. Mnoho městských hnízdičů se proto rekrutovalo z druhů původně hnízdících na skalách, jejichž dokonalou náhradu našli před staletími na lidských stavbách. V městském prostředí pak často pozorujeme jiné ekologické a biologické charakteristiky urbánních populací. Mění se jejich potravní preference, migrační strategie či antipredační chování, ptáci jsou méně teritoriální, mají menší únikovou vzdálenost a dosahují větších populačních hustot než populace žijící mimo lidská sídla.

Ukázkovým příkladem adaptace na nové prostředí a využívání neobvyklých potravních zdrojů jsou krkavcovití ptáci. Druhy této

čeledi patří mezi nejchytřejší zvířata vůbec. Mohou napodobovat lidskou řeč a rychle se učí pozorováním. Straky dokonce, pravděpodobně jako jediní ptáci, umějí rozpoznat svůj obraz v zrcadle. Rychle se naučily využívat zdroje, které jim městské prostředí nabízí. Ačkoli zde příležitostně působí jako hnízdní predátoři, zdaleka nejhojnější složkou jejich stravy jsou bezobratlí a v zimě také rostliny, zatímco obratlovci (zejména hlodavci, vejce a mláďata pěvců) tvoří jen 2–5 %.^{1,2} Přesto bývají krkavcovití, a z nich především straky, pronásledováni a viněni z úbytku drobných pěvců. Četné studie však ukazují, že straky pokles početnosti populací ostatních ptáků nepůsobí.^{3,4,5} Drobní pěvci ve městech těžko nacházejí dostatečně hustý porost, který by jejich hnízda chránil před zraky predátorů, a tak se jejich mláďata někdy skutečně stávají potravou strak. Vyplenit hnízdo je však pro predátory náročné – musejí je nejprve objevit, dlouho sledovat, aby vystihli vhodnou dobu, a i pak většinou čelit útokům rodičů. Proto se krkavcovití naučili v lidských sídlech využívat jednodušší strategie a nové potravní zdroje, kterými jsou lidské odpadky. Vidět straku, havrana či kavku hodovat u popelnic není nic výjimečného. I když pro ně tato strava jistě není po výživové stránce ideální, je snadno dostupná. A kde mají ptáci dostatek potravy a možnosti k hnízdění, vyvedou velké množství mláďat. Svým chováním tak ve městech nabízejí krkavcovitým ptákům ideální podmínky pro populační růst.

Městské prostředí představuje pro ptáky tepelné ostrovy v okolní krajině, kde navíc najdou dostatek potravy. A protože hlavním

Městská zástavba je lákavým hnízdním prostředím zejména pro původně skalní druhy, jako je rorýs obecný

- 1 Tatner P. 1983. *Ibis* 125/1
- 2 Kryštofková M. a kol. 2011. *Ornis Fennica* 88
- 3 Chiron F. a Julliard R. 2007. *Journal Of Wildlife Management* 71 (8)
- 4 Thomson D. L. a kol. 1998. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences* 265 (1410)
- 5 Madden C. F. a kol. 2015. *Ibis* 157 (1)

důvodem, který nutí ptáky migrovat, je nedostatek potravy v zimě, proč by měli podnikat dlouhou a náročnou cestu, když ve městech najdou po celý rok vše potřebné? U některých druhů tak již došlo ke změnám v migrační strategii. Příkladem může být kos černý, jehož lesní populace jsou tažné, zatímco městské populace trvale zůstávají a během zimy využívají také ptačí krmítka. Mnoho druhů vodních ptáků tráví zimu na nezamrzajících řekách u městských náplavek, kam je lidé chodí krmit. V posledních letech se setkáváme i se zimujícími holubami hřivnáči, kteří donedávna patřili k přísně tažným druhům.

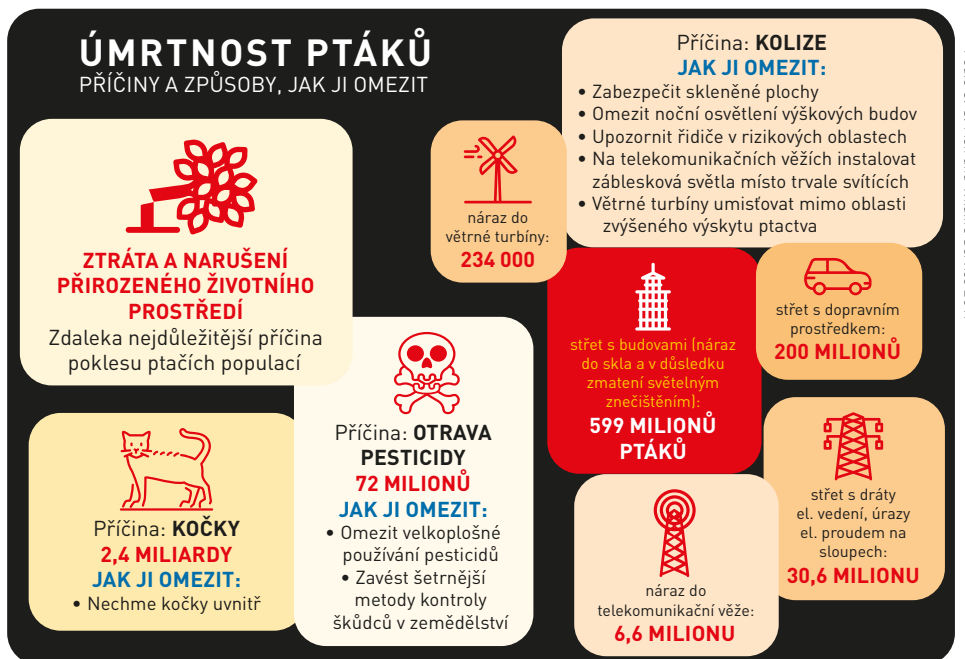
Soužití s člověkem ale přináší i nevýhody. Ptáci se ve městech setkávají se zcela novými vlivy, kterým se těžko přizpůsobují. Čelí velkému hluku, světelnému znečištění, riziku nárazu do skla, kolizím s dopravními prostředky, uváznutí v různých antropogenních pastech. Některým rizikům se však postupně snaží přizpůsobit. Aby se vyhnuli okolnímu hluku, posouvají mnozí pěvci dobu své aktivity a zpěvu. Například někteří městští ptáci v hlučných místech s umělým osvětlením začínají zpívat dříve než ptáci téhož druhu žijící v klidnějším prostředí^{6,7}. Mnohým nebezpečím se ale přizpůsobit nedovedou. Navíc v některých případech ztrácejí zdroje, za kterými do lidských sídel přišli, a pokud už nejsou schopni hnízdit jinde, může to výrazně ovlivnit jejich početnost. Takovou situaci pozorujeme v poslední době u rorýsa obecného, sovy pálené či sýčka obecného a v blízké budoucnosti se může přihodit i jiríček obecný.

U rorýsů došlo v 90. letech 20. století k prudkému poklesu početnosti. V některých městech klesly jejich populace na polovinu původního počtu a tento úbytek se dosud nezastavil. Důvodem byla ztráta hnízdních možností po pádu komunismu, kdy se začalo zateplovat a na rorýsy se tak trochu zapomnělo. Mnoho hnízdních otvorů nenávratně zmizelo a rorýsi, kteří jsou na svá hnízdiště silně vázáni, se s touto ztrátou nedokázali vyrovnat. Podobný osud má i sova pálená, která přišla o mnohá hnízdiště, zejména v kostelních věžích, kde byly vstupní otvory po rekonstrukcích často zajištěny sítěmi ve snaze zabránit v přístupu holubům. V případě sovy pálené i sýčka obecného, kteří byli ještě v polovině minulého století našimi nejhodnějšími sovami, sehrály velkou roli i změny hospodaření v zemědělské krajině. Dnes tak již v blízkosti člověka nenacházejí dostatečné potravní zdroje ani dostatek možností k hnízdění a stali se kriticky ohroženými a nejméně početnými druhy sov v Česku.

Trochu jiné příčiny ohrožení pozorujeme v současnosti u jiríčků obecných. Možností k hnízdění najdou stále dostatek, často se však stávají předmětem konfliktů. Na lidských stavbách totiž už nebývají vítané, zvláště po rekonstrukcích, kdy obyvatelům domů vadí omítka a chodníky znečištěné trusem. Jiríčkám nesvědčí ani používání nových materiálů, jako jsou vodoodpudivé omítky. Hnízda na nich špatně drží, a v průběhu hnízdění jim proto hrozí pád. Poklidné soužití s jiríčkami je pak otázkou dobré vůle člověka. Naštěstí se stále najdou lidé, kterým je veselé švitoření jiríčků a pozorování jejich hnízdění přednější než dokonalá hygiena,

Než začnou pronikat přímo do zástavby měst, obsazují lesní druhy ptáků často nejdříve městské parky jako jim bližší a lépe kolonizovatelné prostředí

Roční mortalita volně žijících ptáků z příčin způsobených člověkem. Čísla udávají odhad počtu mrtvých ptáků ročně na území USA. Předpokládáme, že v Evropě je situace podobná.

a nechávají ptáky hnízdit ve své blízkosti. Ti se jim za to odvděčují lovem nezanedbatelného množství obtížného hmyzu. Způsobů, jak dosáhnout harmonického soužití s jiríčkami, je přitom řada od umístění podložek k zachycení trusu po nabídku umělých hnízd.⁸

Za stovky až tisíce let vzájemného sousedství si člověk a ptáci na sebe zvykli. Ptáci našli u člověka nový prostor k životu, pro člověka znamenali nové potravní zdroje a oživení lidských sídel. Mnohé synantropní druhy jsme však přivedli do velkých potíží a jejich populace se v důsledku našeho moderního způsobu

života tenčí. Nemysleme jen na vlastní prospěch a pohodlí, podělme se o svá sídla s ptáky, nabídněme jim dostatek příležitostí k hnízdění a zdroje potravy, zabezpečme riziková skla a vodní nádrže. Vždyť už naši předkové si blízkosti ptáků vážili a zahnízdění čápů nebo vlaštovek na svých domovech považovali za symbol štěstí. A jak potvrdila nedávná studie, přítomnost živé přírody v našem okolí výrazně zlepšuje životní pohodu.⁹ Vážme si proto našich okřídlených sousedů a hledejme cesty k harmonickému soužití.

8 Ptačí svět 1/2020

Gabriela Dobruská | zajišťuje v ČSO vzdělávací a osvětové aktivity, koordinuje program Čapí hnízda a v současnosti i projekt Okřídlení sousedé, zaměřený na synantropní druhy ptáků a jejich soužití s člověkem.

Evžen Tošenovský | se v ČSO věnuje praktické ochraně synantropních ptáků a netopýřů na Moravě a realizuje zoologické průzkumy při zásazích, které mohou tyto druhy ve městech ohrožovat (zejména stavební úpravy budov a kácení stromů). Věnuje se popularizaci veřejnosti a školení odborníků.

6 Arroyo-Solis et al. 2013. *Journal of Avian Biology* 44 (3)

7 Nordt A. a Klenke R. 2012. *PLoS ONE* 8 (8)

9 Methorst J. a kol. 2021 *Ecological Economics* 181

Vlaštovka obecná
Foto: Václava Štofflová (stofflova.cz)

Krkavec velký
Foto: Zbyněk Nančíl (eu.zonerama.com/zbyneknantl)

Vlaštovky obecné před odletem na jih
Foto: Oldřich Mikulica

Holubi domácí, racci chechtaví a kachny divoké na pražském nábřeží
Foto: Ivan Mikšík (natureblink.com)

Strpíme odvěké symboly štěstí?

Foto: Václava Štefflová (stoefflova.cz)

Koncem srpna už vylétla i mláďata vlaštovek z druhého hnízdění, jako je tento drobek na zahradní brance. V srpnu a září tak můžeme pozorovat dráty obyspané vlaštovkami a jiříčkami nebo velká hejna vlaštovek kroužící před setměním nad nocovišti v rákosinách.

Jiříčka s vlaštovkou provázejí člověka po tisíce let. Postoj lidí k nim se ale vyvíjel na různých místech světa odlišně. Zatímco v našich končinách lidé věřili, že přinášejí štěstí, jak dokládá známé pořekadlo „vlaštovka do domu, štěstí do domu“, třeba staří Římané je považovali za posly špatných zpráv. I některé africké národy v těchto černých ptáčích dosud vidí přetvářené demony.

K našemu venkovu však oba druhy neodlučitelně patří. Zatímco vlaštovka obecná si oblíbila teplo hospodářských stavení, jiříčka obecná našla obdobu převislých výklenků skalních stěn na vnějších zdech příbytků a stodol. Ještě nedávno bychom na venkově těžko hledali stavení, které by tyto nájemníky nemělo – a většinou hned několik, protože oba druhy hnízdí koloniálně. Zatímco kolonie vlaštovek jsou rozvolněné a mezi hnízdy si zachovávají odstup, jiříčky svá hnízda často lepí těsně vedle sebe, a někdy dokonce vznikají „hrozny“ několika hnízd. Protože vlaštovky i jiříčky hnízdí dvakrát za sezonu, mohla se jejich početnost na podzim více než zpětínasobit! Dráty elektrického vedení pak byly ve vesnicích obtěžkané ptáky, kam oko pohlédlo. Běžný obrázek v minulosti,

Foto: Marcela Matějková

Někde jsou vlaštovky stále vítány jako u manželů Matějkových. „Když se stará hnízda na našem domě rozpadla, umístil manžel na jejich místa poličky, které zpevnil pletivem, a z jílu zhotovil základy hnízda. Zbytek už si vlaštovky dobudovaly samy. Máme hnízda dvě – pravé, kde je lepší rozhled a jde na něj teplo z domu, pro hnízdění a levé pro samečka. Později, když jsou mladí již větší, v něm spí i se samičkou.“

vzácný pohled v současnosti. Změna hospodaření a zvýšení životní úrovně lidí na vlaštovky a jiříčky tvrdě dopadly, zmizelo pro ně teplo domova. A to doslova. Drobné chlívky, dříve běžné skoro v každém venkovském stavení, poskytovaly vlaštovkám nejen prostor k hnízdění. Díky přítomnosti zvířat zde byl i dostatek much a teplo. Také zdroj bláta pro stavbu hnízd býval nedaleko, zpravidla již za dveřmi chlívku. Vlaštovky tu mohly krmit mláďata i v chladném a deštivém počasí. A kraviny a vepřiny, to byl teprve pro vlaštovky ráj! Příbuzné jiříčky hnízdily opodál, často hned zvenčí pod střechou. S dokonalou hygienou moderních zařízení a klimatizací, která navíc předpokládá uzavření oken, ráj zmizel.

Rozhlédněme se, kolik dvorků na venkově zůstalo bahnitých, kolik polních cest ještě nebylo vyasfaltováno? K tomu se přidaly výkyvy počasí související s klimatickou změnou, která s sebou přináší dlouhá suchá období, kdy vlaštovky bláto v krajině nenajdou. V důsledku lidské činnosti (zejména kvůli nadužívání pesticidů) razantně ubylo hmyzu. Hmyzožravým vlaštovkám proto chybí nejen hnízdní příležitosti, ale často i potrava. Přesto stále žijí s člověkem. Jen je ve vesnicích většinou již nepočítáme na stovky, ale pouze na desítky. A jakmile se v září zadíváme na dráty, všimneme si, že mnohde převládají jiříčky. Mohlo by se zdát, že jejich volba byla šťastnější, domy zůstávají zvenčí stále stejné. Většina lidí dnes ale vyžaduje zářivě čistou fasádu – a tam narážejí i jiříčky. Na staré opadávající omítce nevadily, ale pokálet a blátem ušpinit tu novou?

Z měst bohužel vlaštovky vymizely téměř úplně. A přitom ani tam nebyvaly vzácné. O bláto dříve nebyla ve městech nouze. I když dlážděných ulic přibývalo, stále se našlo dost vnitrobloků i cest, které měly povrch pouze z ušlapané hlíny. Dokud se používaly koňské povozy, městské stáje vlaštovkám nabízely to, co chlívky na venkově – teplo a potravu. Není proto překvapivé, že největší současná kolonie pražských vlaštovek se nachází v psychiatrické léčebně v Bohnicích, kde jsou ustájeni koně využívaní v hippoterapii.

Jiříčky ve městech zůstaly mnohem hojnější, s oblibou začaly osidlovat bytové domy a další budovy, které jim nabízejí prostor pro početné kolonie. Ty často vznikají v blízkosti vodních ploch, kde ptáci najdou dostatek hmyzu i materiálu na stavbu hnízda. Že jsou zde většinou nechtěné, platí stejně ve městech jako na vesnicích. Zvláště po rekonstrukcích, kdy se kromě vodoodpudivé fasády, ze které hnízda padají, na domech často objeví i zábrany přímo znemožňující další hnízdění.

Přesto je soužití s vlaštovkami a jiříčkami možné, jak ukazují příklady na str. 24–25. Stačí chtít a snažit se v ptáčích vidět to štěstí, které v nich viděli naši předci. Soužití s nimi si můžeme zpříjemnit mnoha způsoby¹. Na fasádách nepoužívejme vodoodpudivé omítky nebo klasickou omítku použijme alespoň v podstřeší, aby na ní hnízda držela. Je-li v hnízdní době sucho, udržujme ve svém okolí louže a pozorujme, jak si vlaštovky a jiříčky odnášejí malé kousky bláta v zobáčcích. Zahnízdí-li na našem domě, připevníme pod hnízda podložky, z nichž lze trus smést koštětem, a fasáda či chodník pod nimi zůstanou ušetřeny. Instalací umělých hnízd, která můžeme zakoupit nebo si je i sami vyrobit¹, omezíme potřísnění domu blátem a nabídneme příležitost k hnízdění i tam, kde je materiálu na stavbu hnízda nedostatek.

Jiříčky se snaží hnízdit i přes nejrůznější zábrany, které jim lidé nastražili, jako jsou tyto kovové bodáky

Umělá hnízda pro vlaštovky pomohou předejít zašpinění fasády blátem, lákají ale také jiné nájemníky, jako je vrabec polní

Vnímejte vlaštovky a jiříčky jako posly jara, těšme se každoročně na jejich návrat a švitoření, kterým oživují naše domy, a radujme se z jejich pozorování během krmení mláďat. Vždyť cena za tuto úžasnou podívanou není zas tak vysoká.

Gabriela Dobruská

1 Ptáci světa 1/2020; birdlife.cz/ptaci-svet/archiv

Kdysi běžné, dnes nejvzácnější

Ještě na začátku 20. století bývali sýček obecný a sova pálená našimi nejrozšířenějšími sovami. Hnízdili v zemědělské krajině na stodolách i ve stromových dutinách, sovy pálené jsme vídali i uprostřed obcí, kde se rády usazovaly na půdách kostelů. Dnes jsou populace obou sov na pokraji vyhynutí, a řadí se proto u nás mezi kriticky ohrožené druhy. Počty sýčků se za posledních dvacet let snížily o více než devadesát procent a čítají pouze okolo stovky párů, početnost sov pálených dlouhodobě setrvale klesá a dnes jich tu hnízdí asi sto padesát párů.

Sýček obecný je v současnosti v Česku vázán výhradně na hospodářské budovy, které mu poskytují místa vhodná pro hnízdění a zároveň leží nedaleko pastvin a mozaikovitě krajiny, kde hledá potravu – drobné obratlovce a také větší bezobratlé živočichy, které loví vyhlížením z posedu. Jeho přítomnost prozrazuje typické houkání, které našim předkům znělo jako „půjd“ a děsilo je domnělým lákáním do světa mrtvých. Sýček u nás vytvořil i několik městských populací, například v Teplicích a Ústí nad Labem.

Sova pálená obývá otevřenou zemědělskou krajinu nižších poloh, kde hnízdí v lidských sídlech v dutinách a na půdách obytných budov či hospodářských usedlostí. Dříve běžné hnízdění ve věžích církevních staveb už u nás vymizelo. Přístupové otvory bývají opatřeny zábranami

Mladé sýčka obecného – v jádrové oblasti severozápadních Čech se jich letos vylíhlo 62 z 26 hnízdění, z nichž 23 proběhlo ve speciálních budkách

jen zřídka nacházíme krajinné prvky jako polní cesty, louky, keřové porosty a rozptýlenou zeleň. Právě mozaikovitost krajiny je však pro sovy i její další obyvatele zásadní. Z našich dříve nejpočetnějších sov se tak sýček a pálenka stali sovami nejohroženějšími.

Na pomoc sýčkovi byl „v hodině dvanácté“, v roce 2020, pod záštitou Ministerstva životního prostředí vyhlášen záchraný program¹ s cílem stabilizovat životaschopnou, rozmnožující se a plošně rozšířenou populaci o velikosti nejméně 1000 párů. Realizaci programu jsme zahájili loni v rámci projektu Zachraňme sýčka². K dosažení jeho cílů je potřeba úzce spolupracovat se zemědělci, kteří jsou při ochraně sýčků hlavními spojenci, a jejichž spolupráce si proto velmi vážíme. Pravidelně navštěvujeme majitele pozemků, kde sýčci žijí, a diskutujeme s nimi, jak sovy společně chránit. Chceme zemědělcům vyjít vstříc a pochopit, jak se jim se sýčkem žije a co jim brání se do jeho ochrany aktivně zapojit. Domlouváme umístování budek, berliček na louky, šetrnější hospodaření a zároveň zabezpečujeme nebezpečné technické pasti, jako jsou napáječky pro dobytek či sudy s vodou, kde se sovy (ale i jiní živočichové) mohou utopit. Při letošním monitoringu jsme například na dně prázdného sudu našli mládě sýčka, které ještě nedovedlo létat a bez naší pomoci by zahynulo. Zabezpečit sud přítomností není složité. Jestliže nádobu nepoužíváme, otočíme ji dnem vzhůru. Když ji používáme, umístíme do ní plovák třeba z prkénky nebo z polystyrenu a připevníme pruh drátěného pletiva na okraj, aby případné oběti vylezly ven. Další nebezpečnou pastí jsou svisle umístěné roury, ústí okapů a komíny. Známý jsou případy nálezu sedmi sov pálených ve stojící rouře či úhynu celých rodin pálenek

uvězněných po zajištění věží proti přístupu zdivočelých holubů.

Ztráta loviště a tím i nedostatek potravy sýčky ovlivňuje hlavně v hnízdění době, kdy musejí krmit mládě. To se pak projevuje menším počtem vyvedených mláďat. Výsledky letošní hnízdění sezony bohužel nejsou povzbudivé. Spočítali jsme pouze 62 mláďat u 26 párů, což je číslo podobné loňským součtům a ukazuje, že se populaci zatím nedaří výrazně posílit. Kvůli slabé loňské sezoně bylo letos málo nových samečků, celkem jsme zaznamenali 59 volajících samců oproti 68 loňským. Letošní rok nás také znepokojilo, že jsme na téměř polovině kontrolovaných hnízd našli neoplozená či zastuzená vejčeka. Na vině může být chladné počasí, ale také příbuzenské páření. I když předchozí analýzy genetické variability sýčků neukázaly vysokou míru inbreedingu (příbuzenského křížení), v malých a izolovaných populacích je páření mezi příbuznými nevyhnutelné a může být velkým problémem do budoucna.

Mezi časté příčiny mortality ptáků, sovy nevyjímaje, patří i srážky s dopravními prostředky. Ve spolupráci se správou silnic ve Středočeském a Ústeckém kraji jsme proto letos zajistili, že v okolí některých hnízdišť sýčků nebyly okraje frekventovaných silnic strojově obsekávány. Snažili jsme se tak snížit riziko, že sýčky srazí vozidlo v průběhu hnízdění od května do července, kdy ptáci loví na posečených porostech. Právě travnaté silniční příkopy, kde se hojně vyskytuje hmyz a drobní savci, totiž představují oblíbené loviště sýčků i pálenek.

I když je situace obou druhů kritická, snahu o jejich ochranu nevzdáváme a doufáme, že i naši potomci se budou moci v české krajině s roztomilým sýčkem a elegantní sovou pálenou setkávat.

Martin Šálek a Alena Klvaňová

Ještě v 80. letech 20. století hnízdila sova pálená na polovině území republiky, v roce 1990 však už byla její početnost odhadována jen na 350 párů

proti holubům, a tak se do nich nedostanou ani „pálenky“. I ony mají velmi charakteristické hlasové projevy, ozývají se výraznými skřeky a jejich mláďata v noci hlasitě syčí.

Hlavním důvodem, proč sýček i sova pálená v naší domovině ubývají, je velkoplošné intenzivní zemědělství, které vedlo ke ztrátě pestrosti krajiny. Vedle obrovských jednotvárných lánů, které jsou svou rozlohou v Evropě rekordní, tu

¹ zachraneprogramy.cz/sycek-obecny

² facebook.com/OchranaSycka

Chytrá kmotra kavka

Foto: Zuzana Pernicová

Kavky obecné se v posledních desetiletích rozšířily i do městských center. Nevyhýbají se ani místům s velkým počtem lidí, jako je Zoo Praha, kde se naučily hledat potravu kolem místních restaurací

Kavka obecná (*Coloeus monedula*) je menší druh krkavcovitých pěvců, v inteligenci ale za svými příbuznými strakami, vránami a havrany nijak nezaostává. Kavky jsou jedním z nejzajímavějších druhů, které můžeme v betonové džungli měst pozorovat. A právě ve městech se může naplno rozvinout jejich hravost, přizpůsobivost, schopnost učení a řešení problémů – vlastnosti, které krkavcovité ptáky obecně předurčují k úspěšné dráze typických „měšťáků“.

Urbanizace kavky přitom začala poměrně pozdě, nejspíš až v druhé polovině 20. století. Pravda, i dříve kavky k hnízdění sporadicky využívaly lidské stavby, jednalo se ale spíše o opuštěné nebo málo využívané stavby ve volné zemědělské krajině, zpravidla hradní zříceniny, strážní věže či stodoly. Až nedávno začaly původní hnízdiště v dutinách stromů ve větší míře nahrazovat podobnými místy ve městech. I dnes najdeme kavky vzácně hnízdit v dutinách vzrostlých stromů, ale již téměř výhradně v městských parcích – ono také ve volné krajině podobných stromů vlivem našeho lesnického hospodaření už moc nezbylo. Kavky jsou známé i svou oblibou starých, nepoužívaných komínů, hlavně na historické zástavbě. V některých městech (například v Pardubicích) dnes téměř celá populace kavek hnízdí v komínech – zde se projevuje i výrazný vliv naučeného, tradičního chování a mezigeneračního předávání „tradic“ u lokálních populací. Najdeme tak města, kde kavky obsazují historickou zástavbu, jinde průmyslové a technické stavby, jinde zase ve větší míře hnízdí v dutinách stromů. A v posledních letech kavky také získaly vynikající hnízdní příležitosti v dutinách zateplovacích systémů budov. Poté, co fasádu naruší datlovití ptáci (viz *Ptačí svět* 2/2017: 10–12), není už pro šikovnou a poměrně silnou

kavku problém dutinu v měkkém polystyrenu zvětšit, případně si upravit vletový otvor a bezpečně zahnízdit. No, bezpečně... tato místa se mohou rychle stát i smrtící pastí, pokud dojde k unáhlené opravě v nevhodnou dobu (a díra se bez důkladné kontroly „zapění“, často i s malými mláděty nebo snůškami). Kavky navíc hnízdí ve volných koloniích, k čemuž díry v polystyrenu přímo nahrávají (strakapoudí a žlutí vandalové se málokdy spokojí s jednou dírou). Snadno tak může být zlikvidováno několik párů najednou, navíc druhu, u kterého je vysoce rozvinuta emoční inteligence, a rodiče tak po ztracených potomcích skutečně truchlí. Kromě kavek může být takto ohrožena plejáda dalších chráněných druhů ptáků, ale i netopýrů a jiných savců, včetně raritních druhů (viz *Ptačí svět* 4/2021: 6), které dutiny v zateplení po šplhacích využívají.

Města prostě nejsou pro padavky. Naštěstí se populace kavek po poměrně prudkém poklesu početnosti začala v 90. letech stabilizovat a dnes je možné říct, že před truchlivým osudem ptáků zemědělské krajiny (sýčka, čejky, koroptve) se kavka zachránila právě díky rychlé a úspěšné urbanizaci, takže její populace jsou

Nocoviště kavek

dnes na většině našeho území stabilní a mírně rostou. S pravou „krkavčí“ dokonalostí dokázala ve městech přejít i na náhradní zdroje potravy v podobě lidských zbytků. Popelnice a odpadkové koše na parkovištích hypermarketů jsou rájem pro nevybíravé strávníky – není divu, že jsou to ta nejlepší místa k pozorování kavek i strak, těchto „opeřených klaunů“ sídlišť. Nabídka potravy je tak pestrá, že městské populace kavek jsou, podobně jako je tomu u strak, výrazně „vegetariánštější“ než jejich kolegové ve volné krajině – kdo by se namáhal sbíráním červů, hmyzu, nebo dokonce zdlouhavým a leckdy nebezpečným vybíráním ptačích hnízd! Vždyť stačí počkat, až procházejícímu capartovi vypadne z nešikovné ručičky kornout zmrzlina. Někdy se tomu dá i pomoci, lidé se přece dají tak snadno vyplašit!

Hejna společenských a užvaněných kavek mohou lidem lézt na nervy. Je ale potřeba vždy pamatovat na dvě pravidla. Zaprvé, ptáci se nedají účinně dlouhodobě plašit! A zadruhé, u řešení jakéhokoliv problému s krkavcovitými ptáky proti nám stojí srovnatelná inteligence (a navíc umí létat). Zejména v zimě, kdy k nám přilétají zimovat severské populace (dokonce jiného poddruhu), nejsou výjimkou stohlavá hejna, často smíšená i s většími havrany. Ale i letní hromadná nocoviště umějí upjaté městské obyvatelstvo

Kavky v zateplení panelového domu, v dutině vytvořené nejspíš žlutou zelenou. „Plašičí“ efekt siluety „dravce“ namalované zoufalými majiteli k ochraně fasády je zcela zřejmý... Modrá duhovka oka prozradí letošní mládě.

pěkně zdeptat – nic nedokáže vyvolat vzpomínku na mistrovské Hitchcockovy horory tak jako podvečerní přeletující hejno kavek! Navíc když si uvědomíte, že v jejich hlavičkách sídlí jeden z nejchytrějších zvířecích mozků, u kterých nikdy nevíte, co zase vymyslí... Setkali jsme se tak například s kavkami, které musely být doslova zatčeny městskou policií kvůli opakovanému obtěžování dětí při cestě do školy (z pohledu kavky nepochopené snaze o hru). Proto je třeba důrazně varovat před pokusy kavky (ale i další krkavcovité) ochočovat a chovat jako domácí mazlíčky – nejen že je to porušování několika zákonů, ale výsledkem může být nešťastný tvor se ztracenou identitou, nebezpečný svému okolí i sobě. Daleko lepší je obdivovat kavky přímo ve městech! Není snad jiného ptačího druhu (možná s výjimkou rorýsů), který by byl pro „urban birding“ tak zajímavý. Také proto se pyšní titulem ptáka roku 2001! A když už budete mít to štěstí hnízdiště kavek objevit, můžete pomoci jejich dlouhodobé ochraně i zadáním hnízdiště do databáze na www.rorysi.cz.

Evžen Tošenovský

Netopýři ve městě

Foto: Jirf Šarář

Sociální život je výhodný – v letní kolonii v Hanušovicích se samice a mláďata netopýra velkého navzájem zahřívají

Lidská sídla si oblíbilo překvapivě bohaté spektrum živočišných druhů. Kromě ptáků se lze v menších obcích i velkých městech setkat také s netopýry a vrápenci. Součástí fauny České republiky je 27 druhů letounů, z toho více než polovina (až 19 druhů) pravidelně využívá úkryty v budovách. Čím jsou lidské stavby pro tyto drobné savce atraktivní?

Mezi našimi netopýry lze podle úkrytové strategie rozlišit dvě skupiny – druhy „prostorové“ a „šterbinové“. První skupinu představují původně jeskynní druhy, jako je vrápenec malý, netopýr velký či brvitý. Ve středoevropských podmínkách osídlují letní kolonie samic těchto druhů půdy velkých budov. Najdeme je například v kostelech, hradech, zámcích, starých školách a podobných objektech, kde je půdní prostor několik metrů vysoký a netopýrům připomíná jeskyni, navíc dobře vyhřátou sluncem. Matky s mláďaty zde většinou volně visí na trámech a latích, snadno tak jejich přítomnost odhalíme.

Naproti tomu většina ostatních synantropních netopýrů patří mezi šterbinové druhy – v budovách se ukrývají v nejrůznějších úzkých škvírách. V rodinných domech a chatách to mohou být šterbiny pod střešní krytinou, za dřevěným

obložením zdí, za okenicemi apod. Mezi typické obyvatele těchto úkrytů patří netopýr hvízdavý, n. nejmenší či n. Brandtův. Někteří šterbinoví netopýři si však oblíbili také vyšší stavby, zejména panelové domy. Zde se setkáme s druhy zvyklými na skalní pukliny, nejčastěji s netopýrem rezavým nebo pestrým. Charakteristickým úkrytem jsou dutiny a šterbiny za větracími otvory do podstřeší, mohou však sídlit také ve spárách mezi panely. Pokud se jedná o malou kolonii, lidé si jejich přítomnosti v domě často ani nevšimnou.

Netopýří rok

Všichni naši letouni mají obdobný roční cyklus. Zhruba od dubna do července až srpna žijí samice ve skupinách, takzvaných letních koloniích. Ve společném úkrytu porodí a odchovávají mláďata. Každá samice má jen jedno mládě (u některých druhů dvě).

Když mláďata dorostou a osamostatní se, netopýři se většinou stěhují do jiných úkrytů. To platí především pro prostorové druhy, které na půdách nikdy nenajdeme v chladné části roku. Zimní spánek tráví v podzemí – v jeskyních, sklepích, štolách. U šterbinových netopýrů je situace složitější, zejména v panelových domech velmi často i zimují.

Zimní spánek neboli hibernace je stav hluboké letargie, ve kterém netopýr přečká období nedostatku potravy. Výrazně při tom sníží teplotu svého těla (zhruba o 30 °C). Také srdeční činnost a dýchání jsou velmi zpomalené. Tímto způsobem netopýři šetří energii, kterou během zimování čerpají jen ze zásob podkožního tuku.

V době odchovu mláďat, ale také při zimování jsou netopýři nejzranitelnější. Jakékoliv rušení nebo zásah do úkrytu v této době může mít fatální následky. To je velmi důležité z hlediska praktické ochrany. Méně rizikové je pro netopýry období jarních a podzimních přeletů, kdy se s případnými změnami vyrovnají snadněji. Je také třeba mít na paměti, že netopýři jsou velmi konzervativní a každoročně se vrací do svých oblíbených úkrytů. Jsou to dlouhověcí živočichové – mohou se dožít až 30 či 40 let. Rozmnožovací schopnost netopýrů je naopak nízká, vzniklé ztráty v populaci tak vyrovnávají jen velmi pomalu.

Úkryt v ohrožení

Hlavní problém pro synantropní netopýry představují opravy střeš a půdních prostor, zateplování panelových domů a další rekonstrukce budov. Díky osvětě je v současnosti veřejnost většinou dobře informována o tom, že všichni naši netopýři jsou zákonem chráněni a že při stavebních pracích nesmějí být ohroženi. V praxi je ale situace každého domu trochu jiná a je lepší včas přizvat odborníka, který provede zoologický průzkum a doporučí konkrétní postup pro daný případ. Důležité je jednak stavbu vhodně načasovat a také pokusit se pokud možno zachovat úkryt netopýrů, případně jim poskytnout úkryt náhradní (budku či větší množství budek).

Netopýří omyly

Netopýři někdy mohou v noci zaletět oknem do bytu. Stává se to zejména v době, kdy se osamostatňují mláďata. Nejlepším řešením je pořádně otevřít okna v dané místnosti, zhasnout světla a nechat netopýra v klidu – většinou pak sám najde cestu ven. Trochu jiný případ jsou takzvané podzimní invaze, ke kterým dochází opakovaně například v Plzni, Brně či Liberci. Při nich se do bytu či kanceláře omylem nastěhuje několik desítek až stovek netopýrů hvízdavých, kteří nemají tendenci úkryt opustit, bez pomoci odborníka by však uhynuli. Do oken v blízkosti netopýřích úkrytů (zejména v nejvyšších patrech domu) je proto vhodné instalovat síť proti hmyzu, které nechtěným záletům zabráni.

Ve společnosti člověka však na netopýry číhají i další nebezpečí – mohou se utopit v sudu na dešťovou vodu, zapadnout do krbového komína, osudnou se jim může stát i lepová past na hmyz (viz *Ptačí svět* 2/2022). Nedávné případy v Brně ukazují, že zrádný může být také dvůr (vnitroblok) opatřený sítí proti holubům, která je upevněna v úrovni střešy. Netopýři rezaví se sítí dostali dolů a využívali úkryty v podstřeší, nebyli však schopni sítí vyletět či prolézt zpět nahoru, takže se hromadili ve dvorech, kde vysílením hynuli.

Jak pomáhat?

Asi největší pomocí pro netopýry je tolerance majitelů a správců budov, ve kterých si létající savci našli úkryt. Někdy sice může výskyt

Novorozené mládě netopýra velkého je holé, slepé a nemá ještě zcela dorostlá křídla, a proto je zcela odkázáno na péči matky

Na srsti netopýrů zimujících v podzemí někdy z kondenzují kapky vody, zde netopýr vodní (*Myotis daubentonii*)

Foto: Daniel Horáček

Foto: Jirf Šarář

Při rekonstrukci střechy panelového domu byla za oplechování atiky odkryta část zimující skupiny několika set netopýřů rezavých

netopýřů působit určité nesnáze – zejména ve větší kolonii mohou být netopýři hluční, může vznikat problém s hromaděním trusu apod. Tyto situace se však většinou dají docela dobře řešit. Bližší informace jsou k dispozici na webu sousednetopyr.cz, případně lze kontaktovat poradenský servis České společnosti pro ochranu netopýřů.

Lidé, kterým soužití s netopýry v domě nevadí nebo kteří aktivně pomáhají chránit netopýří úkryty například při rekonstrukci budovy, mohou získat ocenění v podobě památní plakety „Náš soused je netopýr“. Plaketu si mohou vyvést na stěnu domu a jejich aktivita se tak stane příkladem a inspirací pro ostatní.

Podmínky pro netopýry lze zlepšit také na zahradách. Pěstováním vhodných kvetoucích rostlin, vybudováním zahradního jezírka, ponecháním alespoň části trávníků neposečených co nejdéle do léta a také co nejmenším používáním pesticidů můžeme zvýšit množství a druhovou pestrost hmyzu v okolí našich domovů. Za teplých večerů se pak můžeme těšit z pozorování netopýřů, kteří za potravou přiletí třeba právě na naši zahradu.

Budky – ano, či ne?

Netopýří budka má největší smysl jako náhrada za ztrátu dosavadního úkrytu, například při zateplování panelových domů. V těchto případech je také největší šance, že netopýří budku využijí, protože mají tendenci vracet se na stejné místo. Je samozřejmě možné budku instalovat i na místo, které netopýři dosud neznají, například na zeď rodinného domu nebo na strom v zahradě. Jen je potřeba počítat s tím, že u netopýřů trvá déle, než budku objeví, třeba i několik let. Vhodné je napřed sledovat, zda se netopýři v blízkém okolí

Zástupce Spolku přátel hradu Lukov přebírá plaketu „Náš soused je netopýr“ za dlouhodobou spolupráci při ochraně netopýřů v areálu hradu

vyskytují, a podle toho naplánovat umístění budky. Další doporučení k instalaci netopýřích budek lze nalézt na stránkách sousednetopyr.cz a vestrome.sousednetopyr.cz.

Eva Cepáková (vlevo) a Petra Schnitzerová (vpravo) | jsou absolventky oboru zoologie na PřF UK v Praze. V České společnosti pro ochranu netopýřů se zabývají osvětou a vzděláváním veřejnosti, ale také praktickým řešením konkrétních případů výskytu netopýřů v lidských sídlech.

Zástupci synantropních netopýřů se představují

Netopýr velký (*Myotis myotis*): Náš největší netopýr, s rozpětím křídel až 40 cm. Dlouhověký druh, zaznamenaných 38 let je druhým nejvyšším věkem zjištěným u letounů vůbec. Zimu přečkává v jeskyních, štolách a sklepích. Mateřské kolonie o stovkách až tisících samic sídlí na půdách hradů, zámků a dalších velkých

budov. Nejoblíbenější potravou představují velcí brouci (střevlíkovití), které sbírá za nízkého letu ze země, za svou kořistí dokáže dokonce i utíkat po zemi.

Vrápěnc malý (*Rhinolophus hipposideros*): Nejmenší z evropských vrápěnců. Teplomilný

druh, chladnější oblasti využívá díky soužití s člověkem. Jako všichni vrápenci se vyznačuje blanitými výrůstky na čumáku, které využívá pro zesilování a usměrnění echolokačních signálů. Ve střední Evropě obývají letní kolonie, čítající obvykle několik desítek jedinců, půdy velkých budov. Loví různé druhy bezobratlých, jak za letu, tak sběrem z podkladu. Zimuje ve velkých počtech v jeskyních – visí vždy jednotlivě a balí se do létací blány. Největším zimovištěm u nás jsou Javoříčské jeskyně, kde zimu každoročně tráví přes 5000 jedinců.

Samice vrápence malého s mládětem

Netopýr velký má silnou vazbu na své tradiční úkryty na půdách

Drobný netopýr hvízdavý do úkrytu prolézá často jen velmi malým otvorem

Netopýr rezavý je v současnosti nejčastějším obyvatelům panelových sídlišť

Netopýr rezavý (*Nyctalus noctula*): Jeho úkryty jsou stromové dutiny (například v parcích či kolem vod) a také štěrby v panelových domech. Je to poměrně velký netopýr s dlouhými úzkými křídly, létá rychle (až 50 km/h) a loví hmyz ve volném prostoru vysoko nad zemí. Lze ho snadno pozorovat i v městském prostředí, z úkrytů vylétuje brzy, ještě za světla. Je tažný, při migracích překonává vzdálenosti až 1600 km. Do střední Evropy na zimu přilétají jedinci z Pobaltí a severního Polska.

Netopýr hvízdavý (*Pipistrellus pipistrellus*): Jde o jeden z nejmenších druhů u nás. Je vázán na lidská sídla a setkáme se s ním i ve větších městech. Jako zimoviště slouží štěrby ve sklepích a dutiny ve zdech. Masové zimoviště cca 4000 jedinců bylo objeveno v podzemním kanále ve Štěchovicích. Letní kolonie o velikosti až několika stovek samic se nejčastěji nacházejí pod krytinou nebo obložení budov, včetně spár v panelových domech. Oblíbenou potravou jsou komáři a jiný drobný hmyz, kterého dokáže za jedinou noc zkonzumovat i několik tisíc kusů!

Půdy, díry, škvíry

Foto: Daniel Horáček

Letní kolonie netopýrů velkých zavěšená na laťování střechy obecního úřadu v Kvítkově

Na lidských budovách najdeme mnoho míst, která živočichové využívají jako hnízdiště nebo úkryty. Často se přitom jedná o kazové prvky na plášti budovy a v podstřeší, kterým hrozí zánik při nezbytné rekonstrukci. Pro mnohá zvířata jsou ale vítaným přibýtkem, a měli bychom se proto snažit o hledání cest k vzájemnému soužití. Jak může taková obydlená půda vypadat, ukazuje ilustrace Pavla Procházky na následujících stranách.

Zejména na nezateplené panelové zástavbě bývají početné **šterbiny a úzké škvíry** mezi panely, v dilatačních spárách a na podobných místech. Mnoho druhů, zejména netopýrů (netopýr rezavý, hvízdavý, nejmenší, pestrý a další), využívá i velmi malé škvíry za oplechováním nebo různým ochranným a dekorativním obložním. Většina obyvatel o těchto nájemnicích vůbec neví – kromě velkého netopýra rezavého vyletují na lov hmyzu obvykle až po setmění. Pokud se však úkryt nachází nad oknem či balkonem, může lidem vadit znečištění trusem a močí. Situaci lze řešit instalací stříšky, která trus zachytí. Někdy však nezbývá, než netopýry šetrně vystěhovat a nabídnout jim náhradní úkryt v podobě budky. Více informací najdete na sousednetopyr.cz.

Větší uzavřené dutiny se často nacházejí za odvětrávacími otvory plochých střešních nebo spíží, případně jde o prostory za pozednicí v přesahu střešních přes obvodovou zeď, kde najdeme typická hnízdiště rorýsů. Ve volném prostoru půdy se s nimi nesetkáme, takže si jich ani nemusíme všimnout. Rorýsi jsou navíc na rozdíl od vlaštovky a jiříček čistotní. Rodiče trus mláďat odnášejí pryč, a tak nic nenasvědčuje tomu, že je šterbina vletovým otvorem k hnízdišti. Na to je potřeba pomatovat při rekonstrukci. Přítomnost rorýsů

se dá většinou zjistit pouze v hnízdním období, od dubna do srpna.

Specifickým typem úkrytu jsou pak vývody pro plynová topidla (tzv. vafky), které se často stávají smrtící pastí pro menší druhy ptáků a netopýrů. A nejen to. Proniknutí živočichů dovnitř může znamenat i velmi závažnou havárii při spuštění topidla! Vývody je proto třeba zabezpečit dobře těsnící mřížkou.

V historické zástavbě vznikají za ozdobnými i funkčními prvky domů mnoho více či méně otevřených **výklenků a polodutin**. Výklenky s různým funkčním významem jsou velmi časté i u technických staveb. Jejich obyvateli se stávají zejména poštolky, kavky, ale i rorýsi nebo rehek domáci.

Římky na vnějším plášti a v podstřeší budov dokonale nahrazují přírodní skalní výběžky na kolmých stěnách. Tímto způsobem ve městech hnízdí hlavně jiříčky. Pokud jejich výkaly znečišťují fasádu nebo chodník, můžeme pod hnízda připevnit polici, která bude trus zachytávat, a hygienu tak udržíme mnohem snáze. Po hnízdění stačí plochu smést koštětem. Alternativou je instalace umělých hnízd. Můžeme tak jiříčky směřovat z konfliktních míst (rohů oken) tam, kde jejich přítomnost nevadí. Jiříčky jsou ale koloniální, proto je třeba nabídnout jim hnízd několik. Více tipů na harmonické soužití s jiříčkami najdete v *Ptačím světě* 1/2020.

Velké uzavřené prostory (půdy) jsou typické pro nevyužívané podstřeší starších budov se sedlovými střešními včetně kostelů či zámků. V moderní zástavbě ale vznikají i v různých halách, garážích nebo skladech. Nejčastějšími obyvateli starých půd jsou takzvané prostorové druhy letounů – vrápenec malý, netopýr velký a brvítý, kteří zde mají letní mateřské kolonie. Mohou být velmi početné (až stovky jedinců) a tvoří je pouze samice, které zde během května

až srpna rodí a odchovávají mláďata. Na jakékoli rušení v této době jsou velmi citlivé. Půdy však využívají i některé šterbinové druhy, jako je netopýr ušatý, dlouhouchý nebo večerní, které tvoří jen malé kolonie (10–20 zvířat). Ty se ukrývají mezi trámy či v hřebeni střešních, a proto často unikají pozornosti.

Z ptačích obyvatel půdy obsazuje dnes již vzácná sova pálená a sýček obecný. Setkat se s nimi můžeme na farmách či ve stodolách, dříve také bývali běžnými obyvateli kostelních věží. Sova pálená vyhledává temnější kouty než sýček a vylétá později, až za úplné tmy. Sýčka můžeme pozorovat i za soumraku a na rozdíl od sovy pálené loví z posedu. Pravděpodobnost, že budou našimi sousedy, je ale opravdu nízká – z kdysi běžných sov zbývá u každého druhu pouhých 100–150 párů. Pokud máme to štěstí a sova pálená nebo sýček zahnízdí v našem okolí, snažme se jim zajistit bezpečí a zvyšme jejich šanci vyvést mláďata. Jak na to, se dočtete na birdlife.cz/sycek-obecný.

V různých halách, průchodech a otevřených garážích dnes najdeme nejčastější městská hnízdiště vlaštovky. Protože se vlaštovky rády vracejí na svá tradiční hnízdiště, je jim třeba zajistit přístup. Ujistěme se, že okénka, vrata či větrací otvory zůstávají v hnízdní době neustále otevřené. Problémy s trusem řešíme podložkou jako v případě jiříček.

Dutiny v polystyrenovém zateplení vytvářejí někteří datlovití ptáci, pro které je tento materiál ideální náhradou za trouchnivějící dřevo starších stromů. V takto vytvořených dutinách pak můžeme najít pestré spektrum druhů – kavky, rorýsy, vrabce, sýkory, špačky, netopýry, dokonce i veverka nebo malé sovy! Taková dutina má pak stejnou dynamiku jako vytěsané dutiny ve stromech.

*Evžen Tošenovský, Gabriela Dobruská
a Petra Schnitzerová*

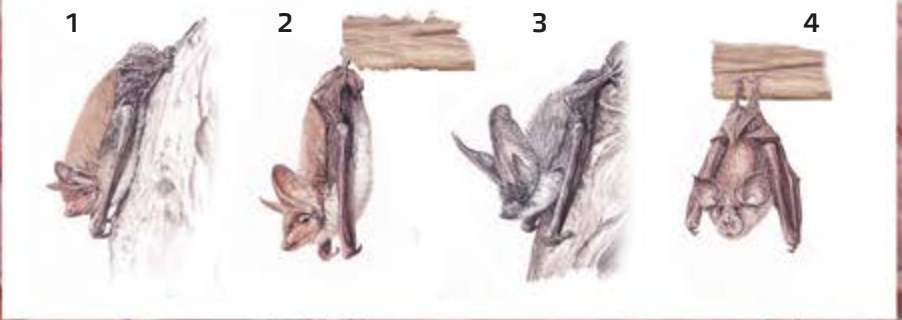

Foto: Zuzana Pernicová

Vrabci polní se do měst rozšířili mnohem později než vrabci domáci, dnes ale hnízdí i ve větracích otvorech panelových domů na velkých sídlištích; Praha-Kamýk

Obyvatelé půd

Ilustrace: Pavel Procházka

◀ Sova pálená

Sýček obecný ▶

Výskyt: velmi vzácně; otevřená zemědělská krajina. Hnízdí v otvorech na budovách, ve stodolách.

Jak pomoci? Zajistit potravní zdroje a hnízdní příležitosti na místech bezpečných před predátory (instalaci bezpečných budek), šetrně hospodařit, zvýšit rozmanitost krajiny.

1 Netopýr brvitý

Výskyt: letní kolonie (desítky až stovky jedinců) na půdách, často společně s vrápenci. Vyhledává zimoviště v podzemí, se stabilní teplotou.

2 Netopýr velký

Výskyt: půdy velkých budov (kostely, hrady, zámky, staré školy), které využívá jako letní úkryty. Kolonie tvoří desítky až stovky samic, které volně visí na trámech. Zimuje v jeskyních, sklepích a štolách.

3 Netopýr dlouhouchý

Výskyt: štěrbinový druh netopýra. Zalézá do škvír mezi trámy či kolem komína. Tvoří méně početné kolonie (obvykle kolem 20 jedinců), a proto není tak nápadný. Zimuje ve sklepích, štolách i jeskyních.

4 Vrápeneček malý

Výskyt: letní kolonie na půdách velkých budov i menších staveb, případně ve vytápěných sklepích. Zimuje v podzemí, většinou v okruhu 5–10 km od letního úkrytu.

Jak pomoci? Rekonstruovat šetrně ve vhodném období, zachovat vletové otvory, zajistit klid.

Guáno

Trus pod koloniemi netopýrů je vynikajícím hnojivem pro zahradu. Netopýři jsou věrní svému místu, je proto dobré podlahu a trámy pod kolonií zakrýt ochrannou plachtou, fólií či stříškami z půlených trubek apod.

Užitečné odkazy

Pomoc ptákům: birdlife.cz/vyzkum-a-ochrana-ptaku; ochranaptaku.cz

O synantropních netopýrech: napude.sousednetopyr.cz

Jak správně postupovat při rekonstrukcích: ronysi.cz; sousednetopyr.cz

Ochrana sov: birdlife.cz/sycek-obecny; facebook.com/OchranaSycka

Budky, krmítka a další příslušenství: eshop.birdlife.cz; zelenadomacnost.com

Kavka obecná

Výskyt: parky a městská centra; hnízda v podstřeší, otvorech po vypadlých cihlách i v nevyužívaných komínech, stále i v dutinách stromů.

Jak pomoci? Zachovat doupné stromy, vyvěsit budky, rekonstruovat šetrně.

Rorýs obecný

Výskyt: od vilové zástavby a sídlišť po centra měst. Hnízdí kolonie v podstřeší nebo větracích otvorech na panelácích, neznečišťuje vletové otvory.

Jak pomoci? Ponechat volné vletové otvory k hnízdištím při rekonstrukcích, instalovat budky (rorýsovníky) pro více párů.

Vrabc domácí

Výskyt: lidská sídla. Hnízdí v podstřeší, okapech, větracích otvorech, otvorech po vypadlé omítce.

Jak pomoci? Zachovat dutiny ve stavbách, šetrně pečovat o městskou zeleň (keřové patro a trávniky), která poskytuje úkryty a zdroj potravy – kosit v pásech, nechat rostliny vykvést a semena dozrát, neužívat pesticidy.

Jiříčka obecná

Výskyt: lidská sídla. Hnízdí kolonie na vnějším plášti budov pod římsami, v okenních nikách.

Jak pomoci? Zhotovit pás hrubozrnnější omítky v podstřeší (neužívat vodoodpudivé fasády), instalovat umělá hnízda, pod hnízda umístit podložky na zachycení a snadné odstranění trusu.

Krutihlavovy hlavolamy

aneb nad čím krutihlav kroutil hlavou

Ahoj děti!

Tak jsem se doslechl, že prý sojky, kosi, labutě, hrdličky zahradní a holubi hřivnáči žili kdysi v naší krajině jinde než ve městech. To mi vrtá hlavou. Co je tohle za povídačky? Kde je pravda? Nejlepší je ověřit si vše přímo u zdroje, a proto jsem se rozhodl, že za nimi zaletím a zeptám se jich na jejich domov a na to, jak se jim u lidí žije. Jen doufám, že znají skutečné dějiny svého rodu. Poznáte, kdo mi co o sobě prozradil?

Tak. Žádné fámy, žádné bludy. Je to pravda pravdoucí! Kamarádi se opravdu nastěhovali do měst. Z toho množství informací mi šla hlava kolem tak, že jsem na jeden rozhovor úplně zapomněl. Koho jsem se, já hlava děravá, nezeptal? Prosím, ověřte to za mne. Nedivte se mi, že se mi zpátky do města nechce, když je tam tolik nebezpečí.

S díky se s vámi loučí váš Krůťa
Připravili Vladka a Jiří Sládečkovi

Známy strážce lesa
má už dlouhou chvíli.
Pár žaludů sobě sbalí
a do města plíí.

Jak je v městě služba těžká,
ani se mu nesní.
Bývaly to blahé doby,
když byl strážce lesní.

Tolik nebezpečí
se v lese nevidí,
co číhá na nás na ptáky
ve městě u lidí.

Lesklé skleněné výlohy
zrcadlí mraky z oblohy
a sekačky a pily
řvou tady každou chvíli.

Mláďata nám ohrožují
rozjívěná dítká,
dále auta, taky kočky
a psi bez vodítka.

Ani všechna nebezpečí
vyjmenovat neznám,
byl by to tu na mou věru
příliš dlouhý seznam.

Zpěv můj dřív sladce ozýval se,
kde hluboký jen býval les.
Však písnička má rozléhá se
ve vsi i v centru města dnes.

Na zámcích už nás nebylo žít.
To v městě jinak budeme se mít.
Bohužel tam však kolikrát
zradí nás elektrický drát.
A rybáři si na své vlasce
zas neumějí pozor dát.

Já houkal v stromů korunách
co nejdál od lidí,
však dneska města návštěvník
mne běžně uvidí.

Já a mí bratrance
jsme stále jeden chvat
a celý den se snažíme
vše dobré sezobát.

Polet se mnou do přírody

Typy na aktivity pro rodiny s dětmi

Milí kamarádi,
vídáte v okolí svého domu běžně holuby hřivnáče a hrdličky zahradní? Věřím, že skoro všichni ano. Už vás asi nepřekvapí, že vaše prababičky jako malé tuto možnost neměly. A maminky nejspíš vidaly běžně hrdličky, ale hřivnáče ještě vůbec ne.

Hrdlička zahradní se totiž na naše území začala šířit až během druhé světové války, předtím u nás vůbec nebyla. Hřivnáč u nás sice žil, ale jen v lesích, ve městech se neobjevoval. To se změnilo až v posledních desetiletích. Jak se jim spolu žije? Zkuste to vypátrat!

Když se teď během srpna a později na podzim vydáte k nějakému poli za městem nebo vesnicí, pravděpodobně narazíte na velká hejna ptáků, kteří tam zobají zbytky po sklizni. Jsou to hřivnáči, nebo hrdličky? Nebo někdo úplně jiný? Tvoří společná hejna, nebo se spolu nekamarádí? Nebo se mezi sebou dokonce perou? Kterých je víc? To by mě opravdu zajímalo. Ale to není všechno – můžete zkusit zjistit ještě něco navíc. Už cestou na pole zaznamenávejte všechny hrdličky a hřivnáče, které uvidíte, a pak si podle mapy zjistíte, jak dlouhá byla cesta, kterou jste

šli. Svá pozorování zadejte prosím na můj web www.birdlife.cz/krutihlav. Předtím tam ale jukněte, ať víte, co po vás budu chtít za údaje. Už jsem zvědavý, čím hejna se vám podaří vypátrat, jak budou veliká a co všechno o našich opeřených sousedech zjistíte!

Užijte si to a nezapomeňte dalekohled!

Váš Krůťa

Hřivnáče v letu poznáte podle bílých proužků v křídlech

Připravila Gabriela Dobruská

SOVA PÁLENÁ – „M“ MEZI EGYPTSKÝMI HIEROGLYFY

Kdyby se mezi synantropním ptactvem volil druh, který lidé nejvíce „obdarovali“ plody své bujné fantazie a pověrčivosti, ocitla by se zřejmě spolu se sýčkem na prvním místě sova pálená. Pudový lidský strach z noci a tmy, tajuplnost neslyšného letu a pronikavý pohled soví tváře v bílém „závoji“ zapříčinily všechny ty absurdní asociace s neštěstím, nemocemi a smrtí.

Opovrzení, pomluvy ani pronásledování však sovám nezabránilo užívat praktických výhod života v blízkosti lidí. V poklidném přítmi krovů, stodol, chlévů a kostelních věží si půvabně zbarvené noční „přízraky“ s oblibou hledají úkryty s dostatkem potravy v okolí. Snad právě proto se sovy pálené staly nejrozšířenějším i snadno zranitelným sovím druhem.

Polychromovaný kamenný reliéf; Džeser-Džeseru, zádušní chrám královny Hatšepsut, Horní Egypt

S výjimkou Antarktidy obývají všechny kontinenty světa, přesto jsou stále vzácnější, stejně jako drobné hospodaření a tradiční zemědělská i střešní krajina. Jejich decentní krása a přitažlivá záhadnost ale stále inspirují umělce na mnoha místech naší planety.

Vypravme se za sovami do starověkého Egypta – říše, která byla projekcí posvátné magie do zvířat doslova posedlá. Egyptané několik ptáků povznesli rovnou do společnosti svých kuriózních božstev: Nejuctivnějším byl sokolův bůh slunce Re a s ním spjatý Hor, významné postavení měl i bůh moudrosti a písařů Thovt s hlavou ibisa. Koruna egyptských královen měla podobu zlaté supice – symbolu bohyně Nechbet, považované za ochránkyni faraonů.

Sovy sice mezi bohy nepronikly, jejich zobrazení se zato v bezpečí variací vyskytují ve staroegyptských nápisech a textech jako hieroglyfický znak hlásky M. O přesném původu a smyslu tohoto spojení odborníci dosud jen spekulují. Sova byla v egyptské mytologii ptákem mrtvých, symbolem učení a moudrosti. M v soví podobě je proto fonogram vytvořený z ideogramu, odvozeného snad ze zapomenutého slova s významem *sova*, které mohlo zároveň vyjadřovat slovesa *truchlit*, *naříkat*, nebo *vidět*, spojovaná se sovou. Stejně jako vědecké hypotézy se na tisíciletých stěnách, sloupech, sarkofázích a papyrových svitcích různí také podoby sov. Liší se nejen barevností perí, ale i rozdílným pojetím vztyčených chvostků nad očima, což některé badatele vede k názoru, že druh zobrazované sovy se v průběhu času měnil. Údajně to byl výr bledý, kterého až později nahradila sova pálená. Rozlišovali však Egyptané ve starověku více druhů sov, nebo nazývali stejným slovem všechny sovy, které se jim podařilo spatřit, chytit a někdy i mumifikovat? Sovu pálenou mohli vidět často. Kromě noci loví za soumraku, v období krmení mláďat i ve dne.

Soví hieroglyf také může být magickým rituálním symbolem v podobě nereálné univerzální sovy. I přes zmíněné rozmanitosti v detailech má od počátku ustálený tvar, nápadný tím, že narozdíl od většiny znaků, orientovaných z profilu, sova obrací svou tvář čelem ke čtenáři. Bývá to přisuzováno uhrančivému pohledu soví hlavy, která kvůli plochému obličejí působí z boku nevýrazně. Úplná pravda se zatím ukrývá v šeru tajemství, podobně jako sovy za dne. Přesto ale můžeme obdivovat tisíce kreslených, malovaných i do kamene tesaných sov, stvořených dávnými písaři a kameníky s úctyhodným smyslem pro detail a zkratkovitou stylizací. Doufejme, že jejich počet nikdy nepřevýší stále ubývající populaci živých sov pálených.

✍ Daniel Razím

Příště: Ledňáček ve věníku

Malba na dřevě; Ptolemaiiovský sarkofág, Musée de Grenoble, Francie

Kamenná hlava sovy; Oriental institute Museum, University of Chicago, USA

Kamenný reliéf; Theodosiův obelisk, Istanbul, Turecko

..... INZERCE

žaluzie | rolety | markýzy
 fasádní clony | pergoly

Exkluzivní partner
stínící techniky Climax

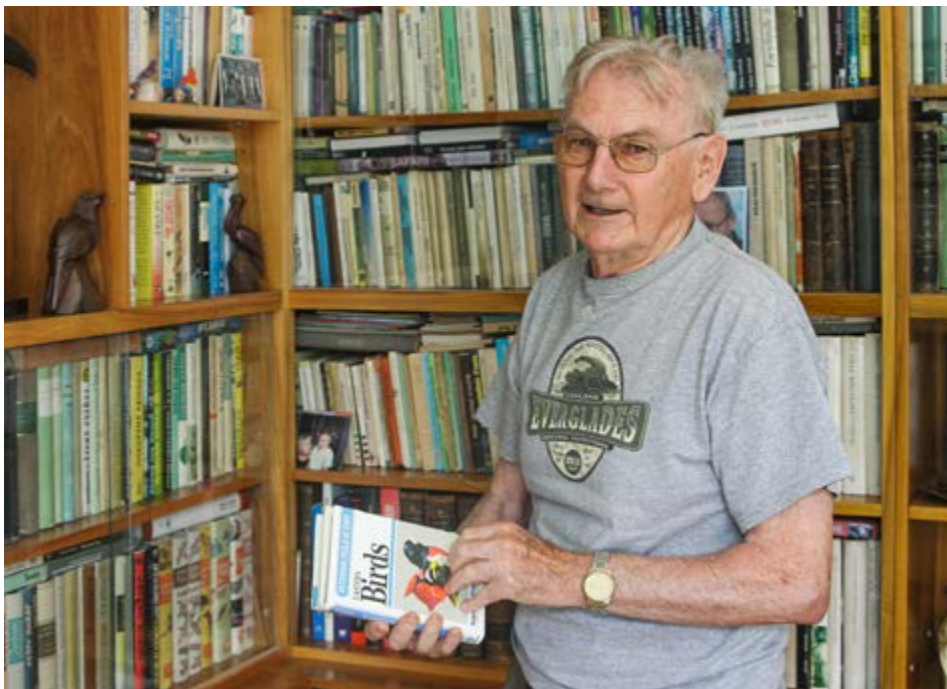
Jinačovice 161, 664 34
777 317 963 | haki@haki.cz

www.haki.cz

Ptáci jsou jedni z nejkrásnějších tvorů na planetě Zemi

Rozhovor se Stanislavem Chvapilem

Foto: Alena Klvaňová

Když jsem učil na gymplu, měli jsme družbu s lyceem ve Francii a byli jsme v katedrále v Amiens. Dal jsem se tam do řeči s jedním vysokým Američanem a povídám, že se věnuji ornitologii. On na to, jestli neznám jméno Roger Tory Peterson. A já říkám: „No jakpak by ne! Je považován za největšího ornitologa všech dob, navštívil všechny světadíly, byl dvakrát nominován na Nobelovu cenu.“ A on: „He's a friend of mine...“ Když jsem pak poprvé navštívil Ameriku, vzal mě k Petersonovým na návštěvu, ale to už Peterson nežil, mluvil jsem s jeho třetí ženou. Tady mám od ní věnování.

O ptáky a přírodu se zajímáte už od dětství. Měli jste to v rodině?

Pocházím sice z učitelké rodiny, ale otec ani dědeček k přírodě tolik neinklinovali. Já jsem měl od mládí k přírodě a k ptákům intenzivní vztah. Nedaleko mého bydliště měl zahradnictví pan Vladimír Kouba, který choval exotické ptáky. Když jsem tam uviděl první andulky, byl jsem unesený. Později jsem je sám choval, studoval jsem na nich postembryonální vývoj a nakonec jsem je viděl ve volné přírodě. Už na gymnáziu jsem se stal členem ČSO, tehdy ČsOS, a seznámil jsem se s různými ornitology. Velmi dobře jsem se znal s Janem Hanzákem, Karlem Hudcem, kamarádlil jsem s Pavlem Pelzem, s nímž jsem často jezdil do přírody, Zdeněk Veselovský mně každý rok zaslal novoročenku. Tady, jak sedíte, sedával inženýr Kadlec, který mě často navštěvoval.

Máte na Ing. Ottu Kadlece, vedoucího Kroužkovací stanice v letech 1937–1964, nějakou pěknou vzpomínku?

Byl to výborný člověk. Vzpomínám, jak třeba chytil racky na nábřeží u Národního divadla. Krmil je z natažené ruky, racek se uklidnil a on ho chytil.

Měl jste v mládí nějaký vzor?

Určitě. Seznámil jsem se s vynikajícím ornitologem, i když amatérským, Zdeňkem Johnem z Nového Boru, který se stal mým velkým pří-

telem. Dovedl chytit všechno. Jezdil jsem s ním do terénu a moc jsem se od něho naučil.

Stal jste se učitelem a celý život jste učil. Mají podle vás dnešní děti jiný vztah k přírodě, než když jste začínal?

Já myslím, že se to rozhodně mění, mladí lidé chodí málo do terénu, zájem je menší. Já nejdřív učil na ZŠ, pak až do důchodu na gymnáziu. Byl jsem asi moc přísný, ale někteří mí bývalí studenti si to cení a mnozí se mnou dodnes jezdí na kroužkování čápů a už jim je taky 60, třeba Pavel Procházka, který kreslí i pro ČSO, pochází také z Roudnice. Vedl jsem tu ornitologický kroužek, kde jsme například sledovali vodní ptáky v okolí, a jeden z mála druhů, který nám scházel, byla hoholka lední. Jednou na mě Pavel s Ivo Michaličkou, dnes chirurgem, zvonili a křičeli už zvenku: „Pane profesore, na Labi je hoholka!“ Zimovala tu asi tři měsíce a později se objevila ještě dvakrát.

V mnoha žácích jste probudil zájem o přírodu. Doporučil byste současným učitelům, jak na to?

Je důležité, aby to dělali s láskou a měli opravdový zájem. Musí jít příkladem a být sami aktivní. Když jsem učil na gymnáziu, vedl jsem ornitologický kroužek, SOČ, biologickou olympiádu. Dřív středoškolští profesori dělali i vědeckou činnost a to je dnes málo vidět. Já v pětaosm-

Mgr. Stanislav Chvápil, prom. ped.

* 30. května 1937 v Praze,
žije v Roudnici nad Labem

Vystudoval Vysokou školu pedagogickou v Praze a PřF UK. Působil jako středoškolský profesor na gymnáziu v Roudnici n. L. Od roku 1955 je členem ČSO, od roku 1980 vedoucím Skupiny pro výzkum brodivých ptáků České a Slovenské republiky. Založil Stanici ekologické výchovy Ciconia při ZO ČSOP, jejímž je předsedou. Přes padesát let se zabývá výzkumem a kroužkováním čápů bílých, okroužkoval 6694 mláďat. Je garantem programu ochrany biodiverzity ČSOP „Čápi a ostatní brodiví“. Od roku 1965 se podílí na mezinárodním sčítání vodního ptactva, JPSP a mapování hnízdního rozšíření ptáků. Řadu let pracoval jako okresní konzervátor státní ochrany přírody a ve funkci strážce ochrany přírody. Je autorem 590 populárních a odborných článků, několika knih, dokumentárního filmu Ptáci Austrálie a českého vědeckého názvosloví papoušků.

Foto: Miroslav Čada

Kroužkování mláďat motáků pochopů na rybníku Chmelař u Úštěku na Litoměřicku; 22. 6. 1985

desáti pořád někam něco píšu, i když třeba jen populární články do roudnických novin.

Člověka to hřeje u srdce, když vidí, že lidi, které učil, mají kladný vztah k přírodě. Můj bývalý student Milan Husák měl velkou sbírku lebek, třetí největší u nás. „Kde jsi k tomu přišel?“ ptám se. „Tím jste vinen vy, pane profesore, že jste nás vedl k biologii!“ A jeho maminka pak vždycky nadávala: „Co to zase smrdí na balkoně kvůli tomu Chvápilovi?!“

V roce 1978 jste navštívil na dva měsíce Austrálii a natočil jste tam dokumentární film o přírodě. Tehdy nebylo vůbec snadné dostat se z Československa.

Došlo k tomu tak, že jsem inklinoval k exotickým ptákům, od mládí jsem choval různé exoty a stal jsem se členem Ústřední odborné komise chovatelů okrasného ptactva. Tehdejší předsedou byl Emil Antonín, a když viděl, že mám

Foto: Věra Štinglová

Vyprávění o činnosti ornitologického kroužku v pořadu Československé televize „Vlaštovka“ asi před čtyřiceti lety v klubovně DDM v Roudnici n. L.; mladík s knírkem vlevo je MVDr. Pavel Procházka, vedle něj Martin Kulhavý

znalosti, tak prý co kdybychom zkusili se tam podívat. V té době už byl Jarďa Klápště, můj dlouholetý kamarád, s nímž jsem se seznámil na schůzi ČSO, v emigraci v Austrálii a doporučil mi kontaktovat tehdejšího předsedu australské BirdLife International Roye Wheelera. Ten nám poslal pozvánku a Emil, který měl konexe, to všecko vyběhal.

Jak jste se na cestu připravoval? Získat tehdy literaturu o Austrálii bylo takřka nemožné.

Literaturu mně posílal Jarďa Klápště a čerpal jsem také z naší staré chovatelské literatury od Zdeňka Vegera. V Austrálii jsme pak s Jarďou a jeho bratrem Petrem jeli z Melbourne až na sever do Cairns a navštívili jsme asi 16 národních parků. Vzpomínám třeba na NP Hattah Lakes, to už jsou subtropy, severovýchodní část Viktorie, i tak tam bylo 42 stupňů. Přes den, když svítlo slunce, bylo všechno skryto v korunách stromů, akorát holoubkovi diamantovému to nevadilo a popelil se tam v písku. Tady to je všechno z Austrálie (*ukazuje na poličky se suvenýry*), horní čelist pelikána brýlového, už je to trochu vybledlý (*na kosti je štítek s datem 1. února 1978*). Podle mne je pelikán brýlový nejkrásnější druh pelikána. Fotil jsem tehdy na diapozitivy a měli jsme vypůjčenou švýcarskou kameru „paillardku“. Vznikly z toho pak čtyři díly, které vysílala i německá televize. Podívejte, to jsou samé diapozitivy (*ukazuje několik plných skřínek!*)

Foto: Wallie Coles

Stanislav Chvapil s rozelou Pennantovou v australském národním parku Lamington, v pozadí znalec australské avifauny a kroužkovatel Jaroslav Klápště, leden 1978

Čím si vás Austrálie získala?

Celkově přírodou a ptáky – papoušky, lemčíky, rajkami... Třeba hejna kakadu naholicích. Byl jsem tam v lednu a únoru po vyhnždění, to bylo něco úžasného. Zajímavé je, že nejrozšířenější papoušek u nás, andulka vlnkovaná, tam zas tolik běžný není. To třeba takového kakadu růžového jsme vídali denně a pamatuji, že na trhu v Melbourne stál jen asi tři a půl dolaru. Ale nejen Austrálie je krásná, podobně mě okouzli i národní park Everglades v Americe, který jsem navštívil dokonce třikrát.

Napsal jste řadu knih o exotech, teď chystáte knížku o čápech. Kdy se na ni můžeme těšit a co v ní čtenáři najdou?

Asi před šesti lety jsem zpracoval brožuru *Čáp bílý v okrese Strakonice, historie a současnost* a Karel Hudec říkal: „Človče, udělej aspoň celý Jihočeský kraj, když ne celé Čechy.“ Tak jsem se do toho dal, letos to musím dodělat, abych dřív neodešel na věčnost. Zpracovat historické údaje dá hroznou práci. Jenom kroužkovacích údajů od roku 1936 je sedm a půl tisíce. Jirka Formánek (*dlouholetý vedoucí Kroužkovací stanice – pozn. red.*) byl vynikající člověk, měl jsem ho moc rád, ale bohem. Některé kroužkovací údaje z jeho karet nejsou v databázi stanice a nelze je dohledat. S pomocí přítele Jarďy Škopka jsem zpracoval 25 let záznamů na kartách, ale nějaký rok tam bohužel chybí. Lidé říkají „Ty jsi moc velkej puntičkář, moc pečlivý“, ale to se nedá nic dělat. Každou lokalitu musím objet, vyfotografovat existující hnízda i ta, která dávno zanikla. Přitom to místo už často vypadá úplně jinak, budova, na které hnízdo bylo, už třeba nestojí.

Od roku 1980 jste vedoucím Skupiny pro výzkum brodivých ptáků. Byl to rok jejího vzniku?

Bohumil Rejman tehdy založil Skupinu pro výzkum, ochranu a evidenci čápa bílého, tak jsme se na schůzi ČSO domluvili, že by bylo dobré udělat i skupinu zaměřenou na kroužkování brodivých. Dnes už funguje 42. rokem a každý rok vydáváme Zprávy skupiny.

Co je náplní práce skupiny?

Podchytit evidenci existujících hnízd, protože na webu ČSO (*birdlife.cz/capi – pozn. red.*) je bohužel řada chyb. Hnízdo lze označit ve skutečnosti až tehdy, když je aspoň jednou fyzicky obsazeno párem čápů. Je-li tam jen podložka, není to hnízdo. Nebo se objeví čápi na komíně a někdo už to zadá jako hnízdo, což je nesmysl. Jenom v celém Jihočeském kraji je asi 110 hnízdních podložek, které nebudou nikdy obsazeny. Jestliže je podložka, jako v Horusicích na návsi, jenom kruh a nejsou tam žádné příčky, no tak to není podložka, která by měla smysl. Vypracoval jsem návod ke stavbě podložky včetně kreseb, každý se na mě může obrátit, já mu ho pošlu a může si podložku postavit.

Lidé často chtějí čápům pomoci a snaží se je pomocí podložky přilákat. Kdy to má smysl?

Smysl to má, jestliže je krajina pro čápy úživná a oni se v ní objeví. Předimenzovat podložkami krajinu, kde už hnízda jsou, je diskutabilní. Mnohde není dostatek potravy, za což mohou antropogenní vlivy, je to otázka klimatu, složení rostlinstva, ono už dneska neplatí, že čáp

žere jenom žáby, jak se píše ve slabikáři. Hnízdo v Blatné, jedno z nejstarších, je bohužel už asi pět let neobsazené, od té doby, co zmizel pár, který tam zimoval. Nebo v Bratronicích, kde bylo hnízdo na zámku. Tam pořádají – to zas odbočuji, ale ono je to zajímavé – cyklisti České republiky každý rok akci „Po stopách Christiana Bataglii“, což byl fenomenální cyklista z italského šlechtického rodu. Christo objížděl jižní Čechy a psal mi, kde jsou čápi. Nebo v Třebohosticích, kde bylo jedno z nejstarších hnízd v jižních Čechách z roku 1907. Když mělo být 100. výročí, tak majitel usedlosti Ing. Kalbáč povídá: „Uděláme oslavu, pozvu kapelu a pohoštění.“ Ale čápi ten rok nepřiletěli a od té doby tam nejsou.

Kolem Prahy ve středních Čechách široko daleko není čápi hnízdo. Čím to může být?

Tam má akorát Babiš Čápi hnízdo. Roli hraje celkové uspořádání krajiny, její úživnost pro čápi páry. Potřebují pole. Sledovali jsme, kolik potravy přinesou čápi za 24 hodin třem mláďatům: 44 hrabošů. Počty mláďat jde dnes zjistit i pomocí dronů. Ovšem není vhodné používat dron, když čápi ještě sedí na vejcích, reagují na to. Až když už jsou mláďata větší a rodič je zrovna pryč.

Jak se vyvíjela česká čápi populace po dobu, kdy čápy sledujete?

Bohužel jich ubývá. Když jsem téměř před šedesáti lety začínal na Strakonicku, co tam bylo hnízd! A dnes už jsou zaniklá, pravděpodobně vlivem lidské společnosti počínaje znečištěním přes chemizaci prostředí po vysoušení krajiny. Zbytečně jsme meliorovali, odstraňovali remízky a zeleň. V minulosti byl nejlepší okres Jindřichův Hradec, kde bylo přes sto hnízd. Dneska je jeden z nejhorších, v roce 2021 tam bylo obsazeno jen 15 hnízd. Okres České Budějovice to samé. I v okrese Strakonice je pokles.

A co by čápům pomohlo?

To je velmi těžká otázka, náprava by trvala dlouho a asi se to nevrátí do dřívějšího stavu. Ale hlavně šetrnější, ekologické zemědělství. Krajina se prostě mění, průmysl, výstavba, haly. Pamatuji si, co bývalo hnízd třeba v okolí Blatné. A dnes Blatná není obsazená, Lnáře nejsou obsazené, Hajany nejsou obsazené...

Kolik mláďat vlastně přežije do dospělosti a jaké jsou příčiny jejich mortality?

Udává se, že asi 50 % mláďat se nedožije jednoho roku věku. Mláďata mohou zahynout na hnízdě, hlavně vlivem počasí. Když přijdou chladna, příválové deště, kroupy, tak je to špatné. Nejhorší je, když jsou mláďata ještě malá. Když jsou větší a obrysová pera jim už černají, tak je to pro ně lepší. Naštěstí rodiče se u nich pořád střídají a v době nepohody nad nimi roztahují křídla. Jednou v Třebohosticích přišly kroupy a bušily do adultního čápa tak, že mu kapala krev z hlavy, ale měl roztažená křídla a mláďata byla zachráněna. Ale i když jsou mláďata větší a přijde špatné počasí, mohou prochladnout a zahynout. Ve Veselí nad Lužnicí bylo v roce 2013 hnízdo u Horusického rybníka. Máme slušné vybavení, několik duralových žebříků, nejvyšší, když vysuneme, dá 12,8 m, což už jde, ale ani ten tam nestačil. Tak jsme se domluvili, že tam přijedeme za dva dny s hasiči. Byla tam dvě mláďata a dospělý čáp. Během těch dvou dnů

Foto: Martin Kocábek

Vztah k přírodě je třeba budovat od útlého dětství; při kroužkování čápů bílých v Branné na Jindřichohradecku, červen 2014

soustavně přišlo a bylo chladno, a když jsme se tam vrátili, byli všichni mrtví, jak dospělý, tak ti mladí.

I na čápech se projevuje globální oteplování. Dříve mláďata létala s rodiči až do Jihoafrické republiky. Dnes, jenom za letošní rok, už mám štos zpětných hlášení, většinou jednoletí nebo dvouletí, odtud nebo z Německa, z Polska – zůstávají tady. Dneska zimuje až devět tisíc čápů v Evropě, hlavně ve Španělsku, kde se žijí na skládkách.

Okroužkovat čápy není jen tak. Jak probíhá manipulace s mláďaty?

Dříve jsme je většinou dávali do pytlů, spouštěli je dolů a tam je kroužkovali. Teď se většina kroužkuje nahoře. Na komínkách s kramlemi se to dělá horolezecky. Třeba v Miroticích je velký převis hnízda, na to máme už takovou techniku, železné bodce, které se zabodnou shora šikmo do hnízda a horolezce udrží, to je vyzkoušené, a přes horolezecké úvazky se hnízdo přeleze. Musí se opatrně a nad čápaty, jakmile je člověk nad nimi, tak si lehnu. Někdy je potřeba je přikrýt dekou nebo čeremem, nebo je přitáhnout, když je hnízdo velké. Třeba jako v Tisovce na Strakonicku, kde bylo kdysi hnízdo na javoru kleny, pak spadlo, protože mělo snad devět metrů a 270 cm v průměru, větší hnízdo jsem neviděl.

Jaký je váš názor na kamery na hnízdech?

Je to kontraproduktivní. Loni v Oseku uklovali adultní jedinec malého čápa a veřejnost se bouřila, že se mělo zasáhnout. Vyjadřoval jsem se k tomu, že je třeba nechat to přirozenému vývoji, vždyť to chování mělo nějakou příčinu. Já lidi chápu, jsou soucitní a chtějí každé mládě zachránit, ale takové případy bychom měli nechat na přírodě.

Jednou mi ale byla kamera dobrá. Díky ní jsem v roce 2017 na hnízdě v Písku zaznamenal pedofágiu u čápů a napsal jsem o tom do *Sylvie*¹. Jde o jediný zdokumentovaný případ u nás. Měli tam kameru, a tak je všechno nafilmováno. Dospělý čáp tehdy sežral malé mládě. Je to ale spíš vzácné chování.

Foto: Alena Klvaňová

Na své krásné zahradě Stanislav Chvapil předvádí kovové bodce, které se osvědčily při lezení na čapí hnízda

S jakým postojem lidí k čápům se většinou setkáváte?

Většina lidí má k čápům pořád kladný vztah. A fandí jim. Čáp je takový symbol české krajiny a už staré české přísloví říká: „Kde se usadí čáp, tam přichází do domu štěstí.“ I když mezi historickými údaji, které zpracovávám, je párkrát i zástřel čápa, ale to jsou opravdu výjimky. Já mám našťastí téměř v každé lokalitě ochotného zpravodaje, který má čápy rád a posílá mi záznamovou kartu o průběhu hnízdění.

Čím si vás čápi vlastně získali, že jste u nich vydržel?

Čáp je nádherný pták. Když vidíte jeho let, jak dovede využívat termiky, plachtit, jak najde své hnízdo při návratu z Afriky, jak chrání svá mláďata, prostě mě zaujal a souhlasím s napsáním článku, který v jednom rozhovoru se mnou použil do časopisu kterýsi redaktor: Droga jménem *Ciconia*. Čápi mě opravdu uchvátili, dělám je už asi pětadesát let a je to pořád úžasné.

Už 67 let jste členem ČSO. Jak hodnotíte její otevírání se veřejnosti?

Není to špatné, víc to podchytí zájem lidí o přírodu a o ptáky. U nás zatím byl zájem malý ve srovnání s jinými zeměmi, třeba s Británií, USA, s Austrálií. Tam je daleko víc lidí, kteří mají o ptáky zájem a chodí je pozorovat, přitom jsou to naprostí amatéři.

Kromě ČSO jste také činný v ČSOP, na čem tam pracujete?

Léta dělám předsedu ZO ČSOP Roudnice n. L. Každý rok se účastníme programů ochrany biodiverzity, dotovaných ministerstvem. Všecko je v lidech, vždycky musí být nějaký tahoun, který to táhne. Kdybych nepsal projekty, tak nemůžu čápy dělat v takovém rozsahu. Objíždíme lokality před kroužkováním i po něm, takže je v hnízdění sezóně navštívíme několikrát. Máme to v rámci skupiny rozdělené a mě ukecali, že mám čtyři kraje, Ústecký, Liberecký, Středočeský a Jihočeský.

Jakých úspěchů v ochraně přírody si ceníte?

Podařilo se nám například prosadit ochranu aleje k Řípu nebo vyhlášení přírodní památky Dobříňský háj. To je lužní les, který byl kdysi

zaplavovaný, vyskytuje se tam vzácný dřevokazný hmyz, sněženky, sasanky, dymnivka dutá, mohutné staré duby. Bohužel vlastníkem je firma, která má povoleno těžít určité množství dřeva. Letos v zimě tam ale vytěžili mnohonásobně víc, než mají povoleno. Podali jsme stížnost na odbor životního prostředí na KÚ a na ČIŽP, teď přišla odpověď, asi na čtyři stránky, jednoduše řečeno: všechno je pryč v pořádku. Někdy je to hrozné.

Jste také autorem českého vědeckého názvosloví papoušků. Jak jste se k tomu dostal?

Zase přes Český svaz chovatelů. V názvech exotických ptáků byla velká nejednotnost, a tak mě oslovili, abych to zpracoval. Názvosloví pak bylo schváleno nomenklatorickou komisí, tehdy ještě pod vedením akademika Kratochvíla. Vycházel jsem z Forshawa, který je uznáván jako největší znalec papoušků na světě. Jenže akademik Kratochvíl tehdy prosazoval, že jedině rod *Psittacus* se má česky jmenovat papoušek a všechny ostatní mají mít jiný název. Tenkrát se do toho vložil Karel Hudec a nakonec se mu to podařilo vymluvit.

Jak by podle vás měla jména ptáků vznikat?

Je třeba vycházet z toho, jak je to vžitě. Pokud je vžitý název špatný, tak jej citlivě pozměnit, aby odpovídal vzhledu ptáka. A také využívat anglická pojmenování. Tak například pro druh *Polytelis anthopeplus* jsem použil název papoušek kouřový, ačkoli to nebylo vůbec vžitě. Angličani mu říkají Regent Parrot, papoušek vladař, a to do češtiny moc nejde, ale mají ještě synonymum Smoker Parrot a z toho vzešlo papoušek kouřový.

Co byste na základě svých dlouholetých zkušeností poradil svým následovníkům?

Důležité je, aby mladí lidé měli určitý cíl a aby si uvědomili, že ať jsme obklopeni sebevětší technikou, nebude nám to nic platné, když si zničíte přírodu a krajinu. A pokud se týče ornitologie, tak pták je jeden z nejkrásnějších tvorů na planetě Zemi!

Za rozhovor děkuje Alena Klvaňová

1 Chvapil S. 2018. *Sylvia* 54

Tvoříme lepší budoucnost pro společnost a planetu

Lafarge Cement, a. s. je jedním z významných výrobců stavebních materiálů v České republice. Kromě několika druhů cementu vyrábíme také maltovinové pojivo Multibat PLUS a vápence pro odsíření elektráren a tepláren ENVICALC. Dlouhodobě **udáváme směr ve snižování dopadů na životní prostředí. Respektujeme přírodu a naši planetu**, zhodnocujeme suroviny i materiály, které jiní považují za odpad. Zároveň **rekultivujeme vytěžené lomy**, aby nadále zdejší půda mohla být zemědělsky využívána.

Podporujeme ekologické, sociální, vzdělávací a kulturní projekty v našem regionu. Už od roku 2012 spolupracujeme s **Českou společností ornitologickou**. Staráme se o to, aby i příští generace měly možnost osobně zažít některé živočišné druhy, které jsou v současnosti na ústupu. Rozsáhlý areál cementárny a lomu sám o sobě poskytuje dostatečný prostor, klid a loviště řadě druhů ptactva. Ve spolupráci s Českou společností ornitologickou pracujeme přímo na **záchraně některých ohrožených druhů**. Cíleně jsme vytvořili podmínky pro **hnízdění vzácného sokla stěhovavého** na našem hlavním komíně a také **pomáháme zachovat ubývající populaci sýčka obecného**.

Zajímá vás, jak konkrétně Lafarge Cement, a. s. pomáhá ve svém regionu?

www.lafarge.cz

Proměny pražské avifauny

Foto: Ivan Mikšík (naturelink.com)

Labutě velké jsou dnes neodmyslitelnou součástí vltavských břehů v samotném centru Prahy, poprvé však na území města zahnízdlily až v roce 1976

Ptáci pronikají do měst již od dob antiky, nacházíme v nich ale i druhy, které byly ještě před sto lety typické pro lesy nebo otevřenou krajinu. Synantropizace probíhá v mnoha městech podobně, a tak můžeme postupnou adaptaci druhů na nové prostředí pozorovat doslova před očima – třeba u hřivnáče nebo straky. U mnoha dalších si tento proces uvědomujeme až na základě zápisků starších ornitologů.

Ne vždy se však dokumentace dochovala a ne všude vzniklo dílo, jako je *Pražské ptactvo* Veleslava Wahla. Tato průkopnická publikace, která vyšla poprvé v roce 1944, dnes umožňuje podrobné srovnání současné avifauny Prahy s avifaunou předválečného období. Není to sice úplně jednoduché, jelikož za danou dobu se rozloha Prahy zvětšila a zvýšil se i počet lidí, kteří v Praze ptáky pozorují. I tak jsou některé změny naprosto evidentní. Od doby Veleslava Wahla (1936–1945) do současnosti (2011–2020) vzrostl počet zaznamenaných ptačích druhů ze 182 na 247! Zdaleka ne všechny můžeme ale považovat za synantropní v úzkém slova smyslu.

Podrobně se o změnách pražské avifauny dočtete v elektronické publikaci Avifauna Prahy a její změny¹, ze které tento článek čerpal. Je podkladem pro nové vydání Wahlova Pražského ptactva, na němž pracuje kolektiv autorů pod vedením Petra Voříška. Kniha, jejíž vydání připravujeme ve spolupráci s nakladatelstvím Revolver Revue, by měla spatřit světlo světa v roce 2023.

1 Voříšek P., Hora J., Cepák J., Fuchs R., Sedláček O. & Škopek J. 2021: Avifauna Prahy a její změny. Česká společnost ornitologická, Praha. Volně ke stažení na birdlife.cz/vychazi-seznam-ptaku-prahy.

Vznik zimoviště na Vltavě a zakládání retenčních nádrží

Nejvýraznější je nárůst počtu mokřadních druhů, zejména těch zimujících. Co za ním stojí?

Dříve Vltava při tuhých mrazech zamrzala. Do roku 1945 na ní byly postaveny jen dvě přehradny, a to poměrně malé – Vrané a Štěchovice. Od dokončení vltavské kaskády řeka v zimě, s výjimkou slepých ramen, obvykle nezamrzá. To umožnilo vznik významného zimoviště řady druhů vodních ptáků. Nejvíce vodních ptáků zimovalo na Vltavě v 90. letech 20. století, kdy zde bylo sečteno až 16 tisíc zimujících jedinců! Velký zlom nastal po povodni v roce 2002, při které došlo k vymletí koryta řeky, a tím pravděpodobně ke snížení potravní nabídky. Z roku na rok klesl počet zimujících ptáků z 13 tisíc

jedinců na necelých sedm tisíc. K výrazné změně došlo u poláka velkého, který v 90. letech na Vltavě zimoval v počtu až čtyř tisíc jedinců, avšak v posledních letech již zimoviště prakticky nevyužívá. V lednu a únoru 2019 bylo zaznamenáno nanejvýš 55 jedinců.

I počet hnízdících mokřadních druhů se více než zdvojnásobil. Podíváme-li se však na rozvoj města, není to nijak překvapivé. Většina pražských rybníků se nalézala mimo tehdejší hranice Prahy a žádný z ornitologů jim nevěnoval systematickou pozornost. Jak Praha rostla, stávaly se součástí města a lákaly nejen ptáky, ale i ornitology. A novým prvkem, zejména v souvislosti s výstavbou sídlišť a průmyslových areálů, se pak staly retenční nádrže jako například Slatina na východním okraji Prahy.

Nejnápadnější noví měšťané

Sojka, straka, krahujec a holub hřivnáč představují čtveřici druhů, které literatura ještě v 70. a 80. letech uvádí jako druhy okrajových částí, které se „vniřnímu městu vyhýbají“.

K explozivnímu pronikání sojky obecné do městských parků, zahrad a vilových čtvrtí došlo v 80. letech a od té doby se zařadila mezi synantropní druhy v užším slova smyslu. Expanze pokračovala, sojka obsazovala i meziblokovou a vnitroblokovou zeleň, zahnízdlila i na budovách. V roce 2016 pár sojek hnízdil dokonce v lucerně na nádvoří Libeňského zámečku!

Expanze straky obecné do středu města začala ve stejném období jako u sojky a pokračovala i v 90. letech. Počátkem 21. století bylo již obsazeno celé centrum města, kde straky běžně hnízdí i v malých parčících a ve vnitroblokové zeleni. V zimě se slétají na společná nocoviště v desítkách až stovkách kusů, jak dokládají pozorování v Avifu.

Krahujec obecného znal Wahl v hnízdění době jen z okrajů města, od 90. let je tento druh v Praze druhým nejpočetnějším dravcem po poštolce obecné.

Ani holub hřivnáč ve Wahlově době v pražských parcích nehnízdil. Na základě výsledků mapování hnízdního rozšíření pražských ptáků

Foto: Gabriela Uhrlová

Málokde máte možnost pozorovat hnízdění volavek popelavých tak zblízka jako u Zoo Praha, kde se místní populace volně hnízdících volavek rozrostla z jediného páru v roce 2011 na současných přibližně 80 párů

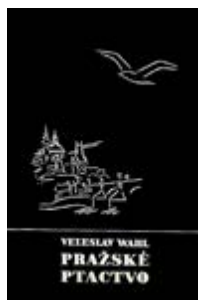
ve letech 1985–1989 u něho bylo za jediný projev počínající synantropizace považováno hnízdění v parcích uvnitř souvislé zástavby, jevil se jako druh bez výraznějších vazeb na městské prostředí. Dnes se s ním můžeme potkat kdekoli ve městě a hnízdí tu nejen na stromech, ale i na budovách. Novinkou pro tento tažný druh je v městském prostředí i pravidelné zimování. V lednu 2019 se ve Stromovce dokonce zdržovalo okolo 200 hřivnáčů.

Záhy po vydání Wahlovy knihy se objevuje hrdlička zahradní. Na území Česka je novým druhem od 40. let 20. století. V Praze se poprvé objevila v roce 1947, v 60. letech již početně osídlila všechny pražské parky, zahrady, hřbitovy, vilové čtvrti i centrum města.

Mezi další významné nově hnízdící druhy patří od roku 1976 labuť velká, v roce 1995 zahnízdili v Praze poprvé sokoli. I když první hnízdění bylo neúspěšné, předznamenalo návrat sokolů do naší přírody. Hnízdění v historickém centru města pokračovalo až do roku 2001, kdy sokoli v centru hnízdit přestali. Opětovně zahnízdili v roce 2013, v budce pro ně speciálně připravené na průmyslovém komíně. V následujících letech tu již hnízdí pravidelně, například v roce 2018 bylo zaznamenáno hnízdění pěti párů v budkách.

Zcela nový druh, strakapouda prostředního, najdeme i mezi šplhavci. O jeho hnízdění na území Prahy se žádný ze starších ornitologů nezmiňuje. Z 50. let máme zprávy o jeho výskytu pouze z obory Hvězda. Od té doby se postupně rozšířil a dnes se s ním setkáme na řadě lokalit. Šíření strakapouda prostředního v Praze je, podobně jako u přechodných druhů, v souladu s jeho šířením v celém Česku.

Pražskou zajímavostí jsou volné kolonie dvou volavkovitých druhů. Na rozdíl od Wahla můžeme dnes pozorovat kvakoše noční a volavky popelavé nejen v Praze, ale i v jejím širším okolí. Základ populace kvakoše tvoří ptáci chovaní v Zoo Praha. Zhruba od roku 2003 je kolonie plně soběstačná a přísně tažná. Dobře se daří i volavce popelavé. První pár se spontánně usídlil

Veleoslav Wahl (1922–1950)

Významný český ornitolog, který se aktivně účastnil protinacistického a posléze i protikomunistického odboje, jenž se mu stal osudným – byl popraven za účast v protibolševickém odboji po puči v roce 1948. I přes své mládí se stal autorem mnoha odborných publikací. Nejvíce je známa jeho kniha *Pražské ptactvo*, která shrnuje tehdejší poznatky o avifauně Prahy a okolí.

Poštolky obecné dnes najdeme na celém území Prahy a nevyhýbají se ani Troji, v pozadí Pražský hrad

a vyhníždil z zoo v roce 2011, za čtyři roky tam hnízdilo už přes 30 párů a v roce 2020 přes 80 párů. V roce 2015 vznikla dceřiná kolonie u Počernického rybníka a do roku 2020 vzrostla z jednoho na 27 párů.

Vymizelé a ohrožené druhy

Zatímco nově v Praze hnízdí 37 druhů, pět druhů z Wahlovy doby vymizelo. Patří mezi ně lelek lesní s linduškou úhorní, u kterých je uváděno hnízdění v malém počtu, spíše lokální. Poslední hnízdění lelka bylo v Praze doloženo v roce 1979 na rozestavěném Jižním Městě v sousedství Milíčovského lesa. Mezi pravidelně hnízdící druhy patřil strnad zahradní a skřivan lesní, jejichž hnízdění v současnosti nebylo prokázáno. Vymizelým hnízdícím druhem je i sýček obecný. Poslední pozorování dvou jedinců bylo zaznamenáno 18. 3. 2012 v okolí zoo – zřejmě šlo o ptáky ze Zoo Praha. Z vymizelých druhů je jediným, který můžeme považovat za synantropní v užším slova smyslu, a bohužel jen málo měst se může radovat z opačného trendu.

Z celkového počtu 247 druhů, jejichž výskyt byl zaznamenán v letech 2011–2020, je 99 uvedeno v seznamu zvláště chráněných druhů v příloze III vyhlášky č 395/1992 Sb., 59 v příloze I směrnice o ptácích a 14 v Červeném seznamu ptáků Evropy v kategoriích ohrožený a zranitelný druh. Z uvedených počtů je pro Prahu významná jen část hnízdících a nehnízdících druhů.

Nejvýznamnějšími hnízdícími zvláště chráněnými druhy jsou bukáček malý, kvakoš noční, sokol stěhovavý, chrástal polní, výr velký, ledňáček říční, strakapoud prostřední, pěníce vlašská a tuhyk obecný. Ve všech případech jde o druhy přílohy I směrnice o ptácích, z níž k nim lze ještě přiřadit další druhy – žlunu šedou, datla černého a lejska bělokrkého.

Co změny pražské avifauny za posledních 80 let způsobilo?

Nové druhy přibýly bez ohledu na to, zda jsou tažné, či nikoliv, a nerozhodoval ani typ potravy. Počet druhů narostl ve všech typech prostředí, i když nejvýraznější je nárůst mokřadních druhů, zejména těch zimujících, jejichž počet se ztrojnásobil díky vzniku zmíněného zimoviště na Vltavě.

Velkou roli v absolutním nárůstu počtu druhů sehrála jistě velikost města a jeho rozvoj. Uvědomme si, že rozloha současné Prahy je 496 km², zatímco za Veleoslava Wahla to bylo jen 172 km². Zásadní změnou jsou početná sídliště, jejichž výstavba započala po druhé světové válce, především na okrajích starší zástavby, většinou na zemědělské půdě. V průběhu času se složení avifauny sídlišť postupně mění. Pro období výstavby je charakteristické množství holé půdy a ruderalních ploch, vyhovujících koroptvi polní, bělořitu šedému a chocholouši obecnému. Ti jsou zde však pouze dočasně, neboť v další fázi vznikají pro tyto ptáky nevhodné pravidelně sekané travnaté plochy s keři a stromy. Rozptýlená, řídká zeleň se mění postupně v parkovou, kterou opět osídluje řada ptačích druhů.

Výskyt původně lesních druhů podporuje i zvýšený podíl zeleně. Dnes lesy na území Prahy zabírají více než 10 % plochy města a za posledních 100 let se jejich výměra zvětšila o více než 30 %, parky a zahrady tvoří 8 % rozlohy města. To vše mělo pozitivní dopad na „poměštění“ lesních ptáků.

V současnosti je Praha městem, které má díky rozmanitosti biotopů ptákům co nabídnout, a biodiverzita pražské avifauny je vysoká. I zde však ptáci čelí nástrahám, například v podobě skleněných ploch, které mohou jejich početnost negativně ovlivnit, a další rozvoj města je proto třeba plánovat citlivě, zvláště v oblastech atraktivních pro ptáky.

Gabriela Dobruská

Holubi hřivnáči v současnosti hnízdí přímo v zástavbě i v samotném centru Prahy

Příklady dobré praxe

Jiříččí věž v Jetřichovicích v národním parku České Švýcarsko s dvaceti umělými hnízdy pro jiříčky

Jiříččí věže: cesta k poklidnému soužití s jiříčkami

Jiříčky patří bezesporu k nejkonfliktnějším druhům, se kterými se na městské zástavbě setkáváme. Zejména panelové domy pro ně představují ideální náhradu svislých skalních stěn se skalními výklenky – okenními nikami. V současné době bohužel neexistuje cesta, jak zachovat hnízdiště na domech a zároveň úplně eliminovat negativní průvodní jev hnízdění jiříček – potřebu odstranění trusu. Podložka umístěná pod hnízdem

Detail umístění umělých dřevocementových hnízd na vrcholku věže

jeho odstranění usnadní, ale ani toto řešení není pro mnoho nájemníků přijatelné, a snaží se proto hnízdění jiříček zabránit. Dochází tak k dělení kolonie: ptáci jsou odkázáni na okna, kde lidé jejich přítomnost vítají nebo jim aspoň nevadí. Při případné rekonstrukci bývají na celém domě instalovány zábrany a hnízdění je jiříčkám znemožněno úplně.

ČSO zná řešení této konfliktní situace, které velmi dobře funguje v zahraničí. Jsou jím jiříččí věže. I v případech, kdy je jiříčkám zabráněno hnízdit na domech, umožní instalace věží zachovat hnízdiště na dané lokalitě, pokud se dobře

zvolí místo. Po rekonstrukci domu na sídlišti je tak možné přeměřovat jiříčky například na travnaté prostranství do parčíku v blízkosti, kde trus nikomu vadit nebude. Je to inspirativní a inovativní přístup, o který je mezi zastupiteli obcí zájem. Jen při psaní žádosti o projekt inspirovaný příklady dobré praxe ze zahraničí, který mohl nastartovat rozvoj jiříččích věží i v Česku, se nám ozvalo dvanáct zájemců, mezi nimi tři pražské městské části, Beroun, Jičín a další města a obce. To jen dokládá existenci konfliktní situace a zájem o její řešení. Jiříččí věže proto považujeme za cestu, kterou bychom i nadále chtěli jít.

I když výše zmíněný projekt nevyšel, máme v Česku první dvě „vlaštovky“ tohoto řešení. Vloni vznikla díky Správě národního parku České Švýcarsko první hnízdní věž v Jetřichovicích. Nabízí nové hnízdní příležitosti (umělá hnízda) pro dvacet párů jiříček. Věž je pět metrů vysoká a vyšla přibližně na sto tisíc korun. I když pro obecní rozpočty to může být částka vysoká, za pomoci různých místních firemních grantů není nedostupná.

Netrvalo dlouho a jiříččí věž z Jetřichovic se stala inspirací pro další. Letos byla instalována věž v Modlanech, a pokud se osvědčí, plánuje tamní zastupitelstvo umístění věží i v dalších obcích v rámci své působnosti. Věříme, že řešení problematického soužití lidí s jiříčkami prostřednictvím hnízdních věží zaujme i další obce. Tento způsob plně podporujeme a rádi pomůžeme s výběrem vhodné lokality, která je pro úspěch celé akce – obsazení jiříčkami – klíčová.

Gabriela Dobruská

I při rozsáhlé rekonstrukci lze zachovat hnízdiště jiříček

Když se v roce 2021 kvůli rekonstrukci uzavřely mostní nájezdy k hale Polárka a OC Frýda ve Frýdku-Místku, znamenalo to nejen vleklé dopravní komplikace při průjezdu městem, ale i příležitost k založení nového hnízdiště kolonie jiříček. Pod uzavřenou mostní konstrukcí si jiříčky na jaře velmi rychle začaly stavět hnízda a v dubnu zde už hnízdilo více než čtyřicet párů. Prvotní obavy realizátora stavby, firmy Metrostav, že dojde k narušení a prodloužení prací, se ale nepotvrdily. V rámci dozoru stavby jsme zkontrolovali harmonogram prací tak, aby jiříčky mohly bezpečně vyhnízdit a zároveň to nemělo vliv na stavbu. Realizátorovi jsme také pomohli s administrativními žádostmi o příslušné výjimky. V září, po odletu jiříček, jsme pak hnízda po kontrole odstranili, aby bylo možné dokončit nátěry a povrchovou úpravu konstrukce mostů. Na náklady stavebníka jsme zde pak instalovali čtyřicet dřevobetonových umělých hnízd. Jiříčky se totiž v další hnízdní sezoně orientují podle starších hnízd z minulých let. Při plném provozu mostu v dalším roce by k zahnízdění již ani nemuselo dojít, protože vlivem vibrací mostních konstrukcí by hnízda z nátěrem opatřených ploch padala. Letos na jaře se jiříčky skutečně vrátili a do května obsadily prakticky všechna nabídnutá

Umělá hnízda pro jiříčky umístěná na mostní nájezdy ve Frýdku-Místku při rekonstrukci v roce 2021 byla letos plně obsazena

umělá hnízda (již za plného provozu), další páry pak začaly stavět přirozená hnízda na různých místech konstrukcí a v červenci zde už hnízdilo přes padesát párů. Ve městě tak jde o největší hnízdiště jiříček, ke kterým se navíc přidalo i několik párů rorýsů. Za ukázkovou realizaci patří dík především zodpovědnému přístupu firmy Metrostav, která se i u takto významné a nákladné stavby s vysokým společenským zájmem postavila k nečekanému problému čelem, včetně dodržení všech zákonných povinností stavebníka. Tato realizace je také ukázkou toho, jak důležité je využívat podobná místa, jako jsou mosty, nájezdy či lávky, k rozšiřování hnízdních možností jiříček ve městech – taková místa jsou naprosto nekonfliktní, na rozdíl od okenních výklenků obytných budov.

Evžen Tošenovský

Transfery čapích hnízd

Přítomnost čapů bývá v obcích vítána. Místní obyvatelé se těší z jejich návratu a fandí jim při vyvádění mláďat. Přesto se i čápi mohou dostat do konfliktu s člověkem – například pokud se rozhodnou postavit hnízdo na funkčním komíně nebo na sloupu elektrického vedení. Právě

Původní komín v Březně na Šumpersku měl být zbourán, proto bylo třeba hnízdo přesunout na nové místo

Foto: archiv EG.D

Po přemístění hnízda v Nových Mlýnech na něm letos čápi úspěšně vyvedli mláďata

s druhým případem, velmi běžným v jihovýchodní Evropě, se stále častěji setkáváme i u nás. Vzniká tak nebezpečná a složitá situace. Nebezpečná pro čápy, složitá pro energetiky.

Proto jsme ve spolupráci se společností EG.D (dříve E.ON) rozběhli pilotní projekt transferů čapích hnízd. Po dlouhých přípravách se jako první podařilo přesunout do bezpečí hnízdo v Nových Mlýnech. Protože nový sloup stojí v bezprostřední blízkosti původního, odvážili jsme se transfer provést bez mláďat. V prosinci 2021 jsme usadili nový sloup se základem hnízda a po odstranění původního hnízda jsme umístili zábrany proti dosednutí. Pokud by byla vzdálenost mezi sloupy delší než 15 metrů, už bychom si na transfer netroufli. Šance na obsazení přesunutého hnízda by podle zkušeností kolegů, kteří se transfery zabývají mnoho let, byla malá.

Letos 10. dubna se na webu čapích hnízd birdlife.cz/capi objevil první záznam o pozorování čápa na hnízdě. I když byl o týden později pozorován celý pár, nebylo vyhráno. Napjatě jsme očekávali, zda na novém místě zahnízdí. O měsíc později si čápi hnízdo dostavěli topolovými větvemi podle svých představ a za další měsíc už byla na hnízdě pozorována čtyři mláďata. Akce se zdařila, čápi nové hnízdo přijali a úspěšně na něm vyhnízдили. Je tedy velká šance, že bude obsazováno i v dalších letech.

Z jiného důvodu, kvůli zbourání komína, došlo v roce 2015 k přesunu hnízda v Březné na Šumpersku. Protože v tomto případě bylo nové místo více vzdálené od původního hnízda, provedli jsme zde transfer s mláďaty. To je způsob, který dává největší naději na obsazení nového hnízda i v následujících letech. Vazba čápů k mláďatům je totiž velmi silná, a není-li hnízdo příliš daleko, rodiče mláďata neopustí a dál o ně pečují. A pokud hnízdění dopadne úspěšně, nemají důvod v následujícím roce hledat nové místo k hnízdění. Že tato metoda funguje, nám potvrdil i Mirek Dvorský, který se transfery zabývá mnoho let a poskytl nám cenné rady. A potvrdili to i sami čápi – hnízdo v Březné je každoročně obsazováno a většinou i úspěšně vyvedeno. Letos v červnu přišlo navíc zpětně hlášení, že jedno z přenášených mláďat, která byla při transferu kroužkována, hnízdí v Polsku

v vesnici Świniowice. Úspěšnost akce se tak plně potvrdila. V transferech čapích hnízd budeme pokračovat i nadále. Úspěšnost celé akce je jak naším zájmem, tak zájmem energetiků,

a proto se budeme držet rad zkušených odborníků vycházejících z praxe, za které moc děkujeme. Všechny, kteří by se těmito příklady chtěli inspirovat, upozorňujeme, že čáp je zvláště chráněným druhem, a podobné akce je tedy možné provádět pouze za dohledu odborníků a s patričnou výjimkou ze zákona o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb.

Gabriela Dobruská

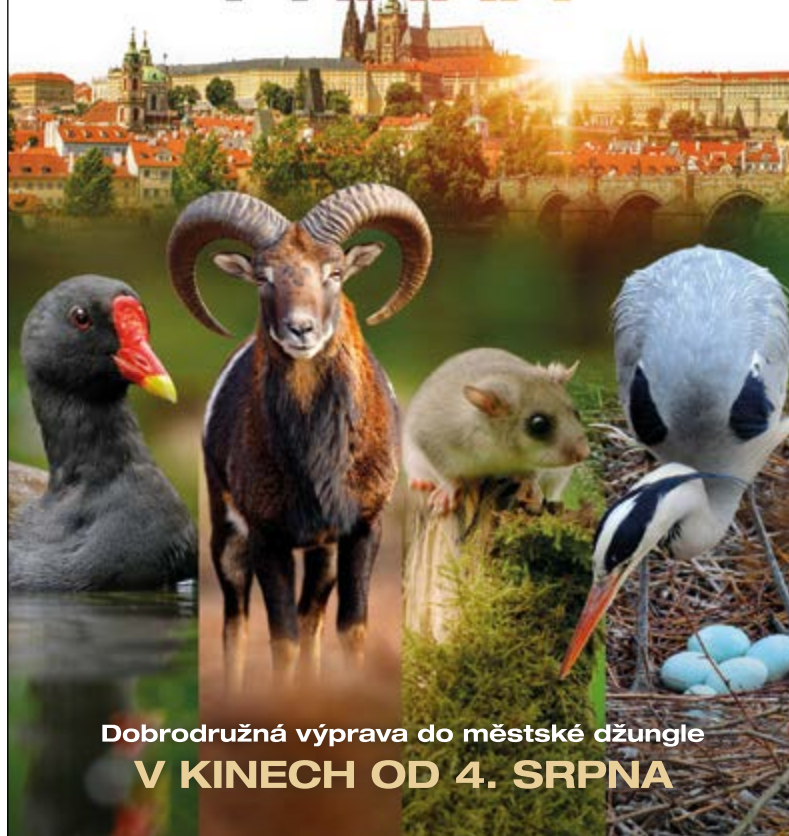

Foto: Vladimír Světlík

Všechna mláďata byla během transferu okroužkována, a díky tomu víme, že jedno z nich letos zahnízdilo v Polsku

Od tvůrců filmu **Planeta Česko**, vypráví Jiří Macháček

PLANETA PRAHA

Dobrodružná výprava do městské džungle
V KINECH OD 4. SRPNA

Skúsenosti s transfermi hniezd bociana bieleho na Slovensku

Hniezdenie bociana bieleho okrem potešenia prináša aj problémy vlastníkovi hniezdných stanovišť. Vo verejnosti je ako negatívne vnímané sprievodné znečistenie okolia hniezda. Z toho vyplýva aj postoj obyvateľov k bocianom, ktorý môžeme vyjadriť často vysloveným práním: „Chceme, aby tu hniezdili, ale nie na našom pozemku.“ Od roku 1958, keď sme na Slovensku zaznamenali prvý prípad hniezdenia na podpornom bode nízkonapäťového vedenia elektrickej energie (elektrickom stĺpe), evidujeme každoročne požiadavky na ich odstránenie, resp. preloženie. Do roku 1984 sa problematika riešila zo strany energetického podniku spontánnym zhadzovaním hniezd prevádzkovými pracovníkmi bez ohľadu na hniezdnú dobu. Pri tomto prístupe riešenia v 70 % prípadov si bociany opätovne stavali hniezda na pôvodných či vedľajších elektrických stĺpoch. Od roku 1986 sú problémové hniezda na elektrických stĺpoch nahrádzané podložkami na samostatne stojacich betónových stĺpoch (Východoslovenská distribučná spoločnosť, a. s.) alebo nadstavením podložiek nad elektrické vedenie na tom istom stĺpe (Stredo- a Západoslovenská distribučná spoločnosť, a. s.).

Tvrdohlavosť bociana pri stavbe na stĺpe s káblom nepozná hranice, Kurima, jún 2022

Pri počte 1376 obsadených hniezd (stav na Slovensku v roku 2021) je v súčasnosti priamo na elektrickom vedení postavených 175 hniezd, na podložkách nad vedením 232 hniezd a 756 obsadených hniezd je na podložkách na samostatných betónových stĺpoch. Bociany si ako stanovište na nové hniezda prednostne vyberajú elektrické stĺpy v centrách obcí. Ročne zanikne priemerne 50–60 týchto hniezd, ale vznikne 45–60 nových. Nové hniezda stavajú jedince, ktoré na naše

územie dolietajú v čase pohlavnej dospelosti (v treťom roku života) začiatkom mája a usilujú sa o získanie hniezdného teritória často aj na úkor súbojov s už hniezdiacimi pármami. Iným typom sú oddychové hniezda rodičovského páru. Postavené sú neďaleko pôvodného hniezda v čase vyvážania mláďat. Hniezda na elektrických stĺpoch spôsobujú obmedzenia v prevádzke a údržbe rozvodu energie, trus bocianov rozleptáva vodiče. Pre samotné bociany je takéto hniezdenie rizikové z dôvodu možného usmrtenia elektrickým prúdom.

Problémové hniezda na elektrických stĺpoch riešime na Slovensku od roku 2017 so zainteresovanými stranami trojdohodou. Využívame spoluprácu so spravodajcami hniezd a informácie o hniezdach v databáze Atlasu hniezd. Zo získaných údajov každoročne po skončení hniezdnej sezóny pre kompetentných vypracujeme zoznam kritických hniezd na odstránenie, resp. preloženie. Štátna ochrana prírody rieši legislatívnu stránku prekladania, poskytuje metodickú pomoc a podložku s výpletom hniezda. Vedenie obce dáva na výber vhodné stanovišťa na obecnom pozemku v blízkosti pôvodného hniezda, zabezpečuje výkopové práce spojené s osadením stĺpu, preberá na seba starostlivosť o čistotu pod hniezdom. Distribučná spoločnosť poskytuje mechanizmy, betónový stĺp, zhodenie pôvodného hniezda, osadenie novej podložky a inštaláciu zábran proti sadaniu bocianov na okolité elektrické stĺpy. V špecifických prípadoch riešime prekladanie hniezd z elektrických stĺpov aj v hniezdnej sezóne preložením mláďat na vopred pripravenú podložku na samostatnom betónovom, 12 m vysokom stĺpe do vzdialenosti maximálne 150 m od pôvodného hniezda. Dôležité je, aby v obciach s vyšším počtom hniezd bola podložka postavená v hniezdnom teritórii konkrétneho páru. Realizujeme to v čase po rannom krmení a celá akcia aj so zhodením pôvodného hniezda a inštaláciou zábran trvá maximálne hodinu. Najvhodnejšie obdobie je v čase, keď mláďatá dosahujú vek 20 dní (cca polovica júna). Starostlivosť o potomstvo núti rodičovský pár postarať sa o mláďatá. Aj keď nie s nadšením, prijíma rodičovský pár túto novú situáciu a v hniezdení pokračuje na novom stanovišti. Každoročne riešime jeden-dva takéto prípady. Iným prípadom vyžadujúcim si riešenie sú staré, vysoké a ťažké hniezda na podložkách. Excentricky uložený materiál spôsobuje prepadnutie hniezdného materiálu, deštrukciu podložky a ohrozuje bezpečnosť pod hniezdom. V takýchto prípadoch hniezda odlahčujeme zhodením časti hniezdného materiálu.

Na Slovensku evidujeme viac ako 700 neobsadených podložiek bez hniezdného materiálu. Sú výsledkom prehnanej snahy miestnych občanov a samospráv mať hniezdo bociana v obci. Teší nás tento záujem, no súčasne je nám ľúto vynaložených prostriedkov a energie, ak bociany v obci nezahniezdia. Limitujúcim faktorom je potravná báza a tá pri súčasnom

Inštalácia nového stĺpu s hniezdnou podložkou (vpravo) vedľa pôvodného hniezda na elektrickom stĺpe (vľavo), Kluknava, apríl 2020

Bociany okamžite prijali novú podložku; vpravo vidíte hniezdnú bariéru na vrchole elektrického stĺpa

hospodárení v krajine vytlačá bociana z intenzívne využívanej poľnohospodárskej krajiny nížin a rovín do podhorských lúčnych a pasienkových oblastí severovýchodného Slovenska. Preto odporúčame vyčkáť s výstavbou novej podložky až do vyhniezdenia bocianov na novom hniezde na stĺpe elektrického vedenia a neinštalovať novú podložku už pri prvom náznaku ukladania hniezdného materiálu na elektrický stĺp. ➡

Viac informácií na bociany.sk.

Miroslav Fuľín | pracoval ako zoológ vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach. Bocianovi bielemu sa venuje od roku 1976. Od roku 1984 koordinuje každoročné sčítanie hniezd a mláďat bociana bieleho na Slovensku.

Za ptáky do města

Soužití s ptáky v lidských sídlech se neobejde bez konfliktů. Většina lidí však stále touží po blízkém kontaktu s přírodou a vyžaduje ve svém okolí zeleň oživenou ptačím zpěvem, o jehož kladném vlivu na lidskou psychiku jistě není třeba čtenáře *Ptačího světa* přesvědčovat. Mnohé příklady ukazují, že mít ptáky za sousedy a žít s nimi v souladu není nemožné. Některá města z přítomnosti ptačích obyvatel dokážou těžit, a stávají se dokonce díky nim turisticky vyhledávanými destinacemi.

V Sedlčanech na Příbramsku například vznikla ptačí naučná stezka městem s patnácti pítky pro ptáky (*Ptačí svět* 3/2020), v Blatné nechávají přímo na mostě u zámku hnízdit břehule říční, v Praze je mezi podmínkami veřejné soutěže na městské zastávky vyžadována bezpečnost pro ptáky. V rakouském Rustu mají čápy bílé za erbovní ptáky, prezentují se jako „město čápů“ a kromě údržby patnácti hnízd na komínech historických staveb se v městské záchranné stanici starají i o zraněné čápy. V novozélandském Wellingtonu pečují o městský les, jen několik kilometrů vzdálený od místního parlamentu. Městská rezervace s názvem Zealandia vznikla v roce 1999 a dnes se rozkládá na 225 hektarech. Pouhých deset minut pěšky z centra se ocitneme v původním lese protkaném potůčkem a mokřinami, který obývá přes 40 druhů ptáků i řada vzácných obojživelníků a bezobratlých a ježů

(naturecanada.ca/bfc). Splní-li město kritéria bezpečnosti pro ptáky, jako například Toronto, získá certifikát *Bird Friendly City* (Město přátelské k ptákům), jenž je oceněním snah místních obyvatel a ukazuje cestu dalším.

Pro příklad města, kde ptáci hrají hlavní roli, ale nemusíme přes oceán. Z Prahy nám bude stačit osm hodin jízdy autem nebo dvanáct hodin vlakem a ocitneme se v malebném švýcarském Lucernu, ležícím u Lucernského jezera obklopeného horami. Protože centrum rozděluje řeka Reuss, je město protkáno mnoha mosty, z nichž nejpozoruhodnější je nejstarší zakrytý dřevěný most na světě Kapellbrücke s vodní věží. Voda láká pestrou paletu vodních druhů ptáků. Na jezeře se kolébají hejna zrzohlávek rudozobých, poláků velkých a chocholaček, pod hladinou se čile potápějí potápky rudokrké a roháči. V zimě je jezero významným zimovištěm kachen a stahují se sem desetitisíce ptáků. Jejich počty jsou již od zimy 1954/1955 pečlivě zaznamenávány spolupracovníky Ornithologické společnosti města Lucernu (Ornithologische Gesellschaft der Stadt Luzern; OGL), která byla založena v roce 1881, a je tak jedním z nejstarších podobných spolků v Evropě. Na kůlech kotvišť lodí si suší peří kormoráni velcí, u břehů hnízdí lisky černé a labutě velké, a to i v těsné blízkosti promenády, která je neustále využívána cyklisty, pejskaři či běžci. V parku na březích jezera se zase mezi dětskými prolézačkami a spěchajícími chodci nerušeně procházejí hejny husí velkých.

Trasa od věží s hnízdy až k řece lemují plakáty s užitečnými radami a potřebnými kontakty pro případ, že uprostřed rušné křižovatky potkáte rodinku morčáků velkých

Rodinka morčáků velkých na pochodu centrem švýcarského Lucernu z hnízdiště k řece

1892. V loňském roce se tu ze 130 snůšek vylíhlo 183 mláďat.

Opravdovou ornitologickou senzací Lucernu jsou však jiní ptáci. V samotném středu města vysedávají na střechách historických budov nikoli holubi, jak bychom čekali, ale zcela překvapivě morčáci velcí! Páry morčáků hnízdí od roku 2000 v několika městských věžích. Když je čas opustit rodné hnízdo, nejenže musejí malí morčáci za vydatného povzbuzování samic seskočit z několikametrové výšky, ale pak je ještě čeká cesta městskými ulicemi a přes rušné silnice k řece. Aby kachňata nedošla úhony, roznášejí spolupracovníci OGL vlastnoručně vyrobené letáky s nejdůležitějšími informacemi, jak se zachovat, potkáte-li na přechodu prochodce rodinku morčáků, a také s novým číslem horké linky a QR kódem vedoucím na web OGL (ogluzern2.jimdo.com), kde najdete i videa s rodinkami. Do ochrany morčáků se aktivně zapojuje i městská policie, hasičský sbor a tým kulturního střediska či místního zahradního studia. V roce 2021 se po řece Reuss a Lucernském jezeře prohánělo 25 rodinek se 148 kachňaty. Že lucernští morčáci přijali za své sousedy, dokládá i fakt, že šestnácti rodinkám pomáhali při přechodu z hnízdiště k vodě dobrovolní pomocníci a náhodní kolemjdoucí. Takový obrázek se nám asi v žádném jiném městě nenaskytne a stojí za to se za touto podívanou vydat.

O žádném z uvedených měst bychom nepsali, kdyby byli ptáci jejich obyvatelům lhostejní. Je jen na nás, zda budou i česká, moravská a slezská města k ptákům přátelská.

Alena Klvaňová

V parku před vynikajícím Švýcarským dopravním muzeem, v němž si užije zábavu celá rodina, se líně procházejí husy velké, které se zjevně považují za právoplatné obyvatelky Lucernu

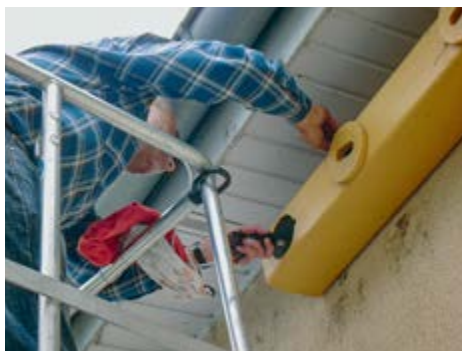
návštěvníci přirovnávají k filmovému Jurskému parku. O rezervaci se stará 500 dobrovolníků z řad obyvatel města, kteří mimo jiné chytají nepůvodní predátory, vysazují místní rostliny a starají se o divoké včely. Wellington tak názorně ukazuje, jak propojit obyvatele, přírodu a její ochranu k užítku všech.

V Kanadě zase běží kampaň spolku na ochranu přírody Nature Canada, v níž obyvatelé měst spojují síly, aby se v jejich městech ptákům dařilo

Nápadnou kulisou města jsou hradby se strážními věžemi, z nichž je nádherný rozhled na město i okolní impozantní horské štíty. Ve výklencích kamenných zdí a ve věžích tu od roku 1975 početně hnízdí kavky obecné, jejichž počty dosahují dvou stovek párů. Zvedneme-li pohled k nebi, upoutají nás kromě rorýsů obecných také znatelně větší rorýsi velcí s bílou spodinou těla. V samotném středu města hnízdí ve věžích a kostelech jejich kolonie už od roku

Co můžeme udělat pro ptačí sousedy v lidských sídlech?

Foto: Evžen Tošenovský

Rorýsi

- rekonstrukce plánujeme mimo hnízdní období, postupujeme při nich šetrně a zachováme hnízdní příležitosti
- podpoříme hnízdění rorýsů vyvěšením budek-rorýsovníků
- registrujme rorýsí hnízdiště na birdlife.cz/rorysi – pomůžeme předejít jejich ztrátě při případné rekonstrukci, usnadníme stavební řízení (nebude se muset čekat na hnízdní sezonu, aby se v rámci zoologického průzkumu zjistila nebo vyvrátila přítomnost rorýsů)

Foto: Toni Genes

Jiříčky

- podpoříme hnízdění vyvěšováním umělých hnízd
- šířme osvětu ve svém okolí – rozdávajme letáky **Pod jednou střechou s jiříčkami** (elektronicky, nebo si vyžádejme v kanceláři ČSO tištěné letáky)
- v rámci obcí na ně pamatujme a nechme je hnízdit na nekonfliktních stavbách – pod mosty, na hasičských zbrojnicích, skladech

Foto: archiv Evžena Tošenovského

Zabezpečme skla

- mapujme nebezpečné zastávky na stránkách zastavky.birdlife.cz
- zabezpečme nebezpečná skla nálepkami doma, v práci a po dohodě s majitelem i v okolí
- registrujme místa kolizí – najdeme-li mrtvého ptáka u skleněné stěny, zadejme takový nález na birds.cz jako „mrtvý pod skleněnou stěnou“

Šířme osvětu

- šířme elektronické publikace na obecní a stavební úřady
- pošleme publikaci **Ptáci a skla – Bezpečné soužití** architektům (máme-li na ně kontakty), případně si vyžádejme tištěnou publikaci v kanceláři ČSO
- doporučíme učitelům, ať seznámí děti se způsoby, jak správně zabezpečit sklo, prostřednictvím výukového programu, který si lze stáhnout na birdlife.cz/materialy-ke-stazeni

Foto: Birdsbesafe.com

Mějme domácí mazlíčky pod kontrolou

- nepouštějme kočky ven v době vyvádění ptačích mláďat
- máme-li kočku, zhodnoťme, zda ji necháme volně pobývat venku
- zabezpečme budky proti kočkám
- držme psy v době hnízdění ptáků na vodítku

Foto: Václava Šteflíková

Pečujme o zahrady a parky

- nestříhejme keře v době hnízdění ptáků
- nepoužívejme jedy – pesticidy a hnojiva
- v místech s nedostatkem doupných stromů vyvěsme hnízdní budky
- instalujme pítka a koupátka a pravidelně doplňujme čistou vodu
- vysaďme bobulonosné keře – nabízejí ptákům úkryt, příležitost k hnízdění i potravu
- trávníky sečme mozaikovitě, nechme část rostlin vykvést a vytvořit semena
- upřednostňme pestré složení kvetoucích rostlin a keřů před jednotvárným anglickým trávníkem a řadou tújí, přilákáme tak hmyz a další bezobratlé živočichy

Foto: Miroslav Bazant

Odstraňujme antropogenní pasti

- zabezpečme sudy a jiné nádrže s vodou
- roury postavme vodorovně, nikoli svisle
- zabezpečme komíny a okapy, aby do nich ptáci a další živočiškové nemohli zapadnout
- uklízejme provázky a vlasce doma i ve svém okolí – jsou nebezpečné nejen pro čápy, ale i další ptáky, drobní pěvci se mohou oběsit pod hnízdem
- zbytečně v noci nesvíťme, zejména v kancelářských budovách, ale i kolem rodinných domů – světlo mate ptáky a dochází ke zbytečným kolizím

PŘIDEJTE SE

Máte rádi ptáky? Chcete se zapojit do jejich ochrany? Chcete je blíže poznat?

ČESKÁ SPOLEČNOST ORNITOLOGICKÁ

Už více než šest tisíc lidí podporuje svým členstvím v ČSO ochranu a výzkum ptactva.

Přidejte se k nám také a staňte se členem s řadou výhod jako například:

- zvýhodněné exkurze za ptáky
- slevy do e-shopu
- ornitologické aktivity v průběhu celého roku
- 4x ročně časopis *Ptačí svět*

birdlife.cz/prihlaska/ **TĚŠÍME SE NA VÁS!**

MORE

NL PURE 32
V JEDNOTĚ S
PŘÍRODOU

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK

Stěhujeme čápy do bezpečí

I když je naším hlavním posláním distribuce energií, zajímáme se v EG.D nejen o naše zákazníky, ale i o přírodu. Stožáry a vedení, které provozujeme, využívá k odpočinku ptactvo a čápi si na nich dokonce staví svá hnízda. Za jejich bezpečnost se cítíme zodpovědní. Proto společně s ornitology a obcemi přesouváme čápí hnízda ze stožárů vysokého a nízkého napětí na bezpečná místa. Kromě toho už řadu let montujeme na vedení bezpečnostní prvky a zábrany, abychom ptáky před úrazy elektrickým proudem ochránili.

egd.cz

eg.d

ČLEN SKUPINY E.ON